

SAVONIA

■ OPINNÄYTETYÖ - AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO
SOSIAALI-, TERVEYS- JA LIIKUNTA-ALA

"KERHOSSA OLI KIVAA, KOSKA SAI UUSIA KAVEREITA"

Mannerheimin Lastensuojeluliiton Järvi-Suomen piirin kaverikerho
2.-3.-luokkalaisille lapsille

TEKIJÄT: Julia Kettunen
Linda Nurminen

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma	
Työn tekijät Julia Kettunen ja Linda Nurminen	
Työn nimi "Kerhossa oli kivaa, koska sai uusia kavereita". Mannerheimin Lastensuojeluliiton Järvi-Suomen piirin kaverikerho 2.-3.-luokkalaisille lapsille	
Päiväys	23.5.2018
Sivumäärä/Liitteet	60/8
Ohjaajat Marjaana Tuovinen ja Anne Waldén	
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani(t) Mannerheimin Lastensuojeluliitto / Järvi-Suomen piiri ry	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyö oli toiminnallinen kehittämistyö, jonka toimeksiantajana oli Mannerheimin Lastensuojeluliiton Järvi-Suomen piiri ry. Opinnäytetyössä toteutettiin kaverikerhokokonaisuus Mannerheimin Lastensuojeluliiton Järvi-Suomen piirissä Kuopion alueella. Opinnäytetyössä suunniteltiin, toteutettiin ja arvioitiin kaverikerho, joka oli osa Mannerheimin Lastensuojeluliiton kaveritoimintaa. Kaverikerhon tavoitteena oli muun muassa lisätä lasten osallisuutta sekä tuottaa lapsilähtöistä ja mielekästä toimintaa lapsille.</p> <p>Kaverikerho oli suunnattu 2.-3.-luokkalaisille lapsille Rajalan koululla Kuopiossa. Kaverikerhoa esiteltiin viidelle luokalle Rajalan koululla. Kaverikerho järjestettiin syksyn 2017 aikana kuusi kertaa ja kerhoon osallistui kymmenen lasta. Kaverikerhokokonaisuuden toteutuksessa käytettiin pedagogista suunnittelua ja osallistujat saivat itse vaikuttaa kerhon sisältöön. Kaverikerhoa arvioitiin havainnoinnin sekä lapsilta ja vanhemmilta saadun palautteen avulla. Arvioinnin perusteella voidaan todeta, että kaverikerhon tavoitteet toteutuivat. Kaverikerho koettiin hyödylliseksi ja sillä oli positiivisia vaikutuksia.</p> <p>Opinnäytetyössä luotiin kaveritoiminnan kerhokokonaisuus. Mannerheimin Lastensuojeluliiton Järvi-Suomen piiri voi tulevaisuudessa käyttää pedagogisia suunnitelmia kaverikerhon suunnittelussa ja toteutuksessa. Lisäksi kaverikerhosta tehtiin blogikirjoitus Mannerheimin Lastensuojeluliiton Järvi-Suomen piirin sekä Kuopion kaupungin Lupa innostua -blogiin. Blogikirjoitus tuo Mannerheimin Lastensuojeluliiton kaveritoiminnalle näkyvyyttä ja kertoo kaverikerhon sisällöstä aiheesta kiinnostuneille.</p>	
Avainsanat osallisuus, sosiaalinen vahvistaminen, varhainen puuttuminen, lapsilähtöisyys	

Field of Study Social Services, Health and Sports			
Degree Programme Degree Programme in Social Services			
Authors Julia Kettunen and Linda Nurminen			
Title of Thesis "The club was nice because I made new friends". A Friends club for 2.-3.-graders by the Mannerheim League for Child Welfare, Finnish Lakeland District			
Date	23.5.2018	Pages/Appendices	60/8
Supervisors Marjaana Tuovinen and Anne Waldén			
Client Organisation /Partners The Mannerheim League for Child Welfare / Finnish Lakeland District			
<p>Abstract</p> <p>This thesis was a functional development work which was assigned by Finnish Lakeland District of the Mannerheim League for Child Welfare. A Friends club was implemented in this thesis project for the Mannerheim League for Child Welfare Finnish Lakeland District in Kuopio. The purpose of the thesis was to plan, put into practice and evaluate the Friends club of Mannerheim League for Child Welfare. The aim of the Friends club was to increase children's participation and create child-oriented and meaningful activity for children.</p> <p>The activity was organized for children from second grade to third grade at Rajala elementary school in Kuopio. The activity was introduced to five classes at Rajala elementary school. The Friends club was organized six times in autumn 2017. Ten children participated in the club. Pedagogical planning methods were used in the planning of the club. Club members were able to influence on the club contents. The Friends club was evaluated by observation and feedback from children and their parents. On the basis of the evaluation results it can be stated that the goals of the Friends club were actualized. The club was considered useful and had positive effects.</p> <p>In the thesis a model for the Friends club was created. The Mannerheim League for Child Welfare Finnish Lakeland District can use the pedagogical plans in the planning and implementation of the Friends club in the future. In addition a blog post was made about the Friends club. The blog post was published in the Mannerheim League for Child Welfare Finnish Lakeland District's blog and in Lupa innostua -blog of the city of Kuopio. The blog post will bring visibility for the Mannerheim League for Child Welfare's Friends club and it tells about the content of the club for those who are interested in it.</p>			
Keywords participation, social empowerment, early intervention, child first approach			

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	6
2	KAVERITOIMINTA MANNERHEIMIN LASTENSUOJELULIITOSSA	8
2.1	Kaveritoiminnan toimintaperiaatteena vapaaehtoistoiminta	9
2.2	Tavoitteellinen toiminta kaverikerhossa	10
3	VARHAISKASVATUS KERHOTOIMINNASSA	12
3.1	Kerhotoiminnan pedagoginen kehittäminen	12
3.2	Lapsilähtöisen toiminnan ohjaus varhaiskasvatuksessa	13
4	LAPSEN OSALLISUUDEN TUKEMINEN	16
4.1	Lapsen osallisuuden vahvistaminen ryhmässä	17
4.2	Lapsen äänen kuuluminen osallisuuden toteutumisessa	18
4.3	Varhainen puuttuminen ehkäisemässä syrjäytymistä	19
5	SOSIAALINEN VAHVISTAMINEN YKSILOÖ JA YHTEISÖÄ TUKE MASSA	21
5.1	Vertaissuhteiden merkitys lapsen kasvulle ja kehitykselle	21
5.2	Kaveritaitojen merkitys kaverikerhossa	23
5.3	Yhteisöllisyyden rakentaminen lapsiryhmässä	24
6	KAVERIKERHOTOIMINNAN KEHITTÄMINEN	26
6.1	Kaverikerhotoiminnan prosessikuvaus	27
6.2	Kaverikerhotoiminnan esittely ja lasten innostaminen toimintaan	28
6.3	Kaverikerhon rakenne	29
6.3.1	Tullaan tutuiksi	30
6.3.2	Ulkoillaan yhdessä	32
6.3.3	Askartelua syksyn lehdistä	32
6.3.4	Liikutaan yhdessä	33
6.3.5	Lasten toivekerta	34
6.3.6	Yhteiset pikkujoulut	34
6.4	Opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys	35
7	PALAUTTEENKERUU JA KAVERIKERHON ARVIOINTI	38
8	POHDINTA	41
	LÄHTEET JA TUOTETUT AINEISTOT	44
	LIITE 1: BLOGIKIRJOITUS	50
	LIITE 2: PEDAGOGINEN SUUNNITELMA	51

LIITE 3: KERHOMAINOS	53
LIITE 4: KERHOLAISEN DIPLOMI	54
LIITE 5: KERHOLAISEN TIETOLOMAKE	55
LIITE 6: OHJAAJIEN ESITTELY JA KERHON SISÄLLÖN KUVAUS.....	57
LIITE 7: KERHOLAISEN PALAUTELOMAKE	59
LIITE 8: HUOLTAJIEN PALAUTELOMAKE.....	60

1 JOHDANTO

Vuonna 2012 Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL) toteutti valtakunnallisen kyselyn, jonka tavoitteena oli selvittää lasten, vanhempien ja kerhonojajien mielipiteitä Mannerheimin Lastensuojeluliiton kerhotoiminnan vaikutuksista lasten ja perheiden hyvinvointiin. Kyselyn tarkoituksena oli kehittää Mannerheimin Lastensuojeluliiton kerhotoimintaa sekä selvittää vanhempien arvioita kerhon ja kerhoon osallistumisen vaikutuksista lapseen. Kyselyyn vastasi 314 vanhempaa ja 171 lasta ympäri Suomea. Kyselyssä selvitettiin vanhempien lisäksi myös lasten tyytyväisyys kerhotoiminnasta. Lasten vanhemmista 91,8 prosenttia vastasi, että kerhotoiminta oli tuottanut lapselle iloa. Vaikutuksia, joita lapsi oli kerhosta saanut, oli muun muassa myönteiset kokemukset onnistumisesta sekä ryhmässä toimimisesta. Vanhemmista enemmistö arvioi, että kerhotoiminnassa lapsi oli oppinut ottamaan toiset huomioon ryhmän jäsenenä. (Viljanen 2012, 4, 29.)

Hallituksen kärkihanke Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman (LAPE) tavoitteena on lapsi- ja perhelähtöisyyden korostaminen palveluissa. Kärkihanke pyrkii tukemaan lasten etua ja oikeuksia sekä vähentämään eriarvoisuutta. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmalla halutaan vahvistaa lasten, nuorten ja perheiden osallisuutta, hyvinvointia ja voimavaroja. Osallisuutta edistävillä palveluilla vaikutetaan lapsiperheiden hyvinvointiin ja vahvistetaan lasten kokonaisvaltaista etua. (THL 2018; STM s. a.; Rytönen 2017, 3.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2016) otettiin käyttöön koko maassa syksyllä 2017. Perusteet tukevat laadukkaana pedagogisen työn sekä varhaiskasvatuksen yleisten tavoitteiden toteutumista tasapuolisesti. Lapsen osallisuutta, äänen kuulumista ja vuorovaikutustaitojen opetteluun tarkkehtta tuodaan esille entistä enemmän päivittäisessä toiminnassa. Käytännön toiminnassa tulee huomioida lapsen yksilölliset tarpeet hänen oppimiselleen, kasvulleen ja kehitykselleen, jotta yleiset tavoitteet toteutuvat. (Opetushallitus 2016; Costiander ja Kola-Torvinen 2017.)

Mannerheimin Lastensuojeluliiton Uudenmaan piirin (2018) mukaan joka viides lapsi tuntee joskus itsensä yksinäiseksi. Joka kymmenes lapsi kokee itsensä yksinäiseksi koko ajan, millä voi olla vakavia seurauksia hyvinvoinnin ja terveyden kannalta. Lapsen yksinäisyys vaikuttaa muun muassa itseluottamuksen kehittymiseen ja psyykkiseen hyvinvointiin. Pitkäaikainen yksinäisyys lapsuudessa voi lisätä syrjäytymisen riskiä myöhemmin elämässä. Yksinäisyyteen voi auttaa yksikin ihminen, joka välittää. (Mannerheimin Lastensuojeluliiton Järvi-Suomen piiri 2018; Mieli s. a.a.)

Jokaisella lapsella on oikeus viettää onnellinen lapsuus. Sen toteutumista tukevat varhaiskasvatus, koulu ja harrastustoiminta. Isona osana lapsen hyvinvointia ovat turvalliset ihmissuhteet ja ryhmät, joihin lapsi osallistuu. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2017.) Lapset kaipaavat ympärilleen luotettavia aikuisia, turvallisuutta, jatkuvuutta ja pysyvyyttä, jotka luovat turvallisuuden tunteen. Aikuisen läsnäololla ja saatavuudella on tärkeä vaikutus lasten psyykkisen tasapainon ja kehityksen kannalta. On tärkeää, että lapsen ja aikuisen välinen vuorovaikutussuhde on lapsilähtöistä. (Tilus 2004, 42–43.)

Opinnäytetyömme toimeksiantaja on Mannerheimin Lastensuojeluliiton Järvi-Suomen piiri. Mannerheimin Lastensuojeluliitto on valtakunnallinen kansalaisjärjestö, joka tarjoaa avointa toimintaa lapsille, nuorille ja lapsiperheille sekä edistää heidän hyvinvointiaan. Mannerheimin Lastensuojeluliiton Järvi-Suomen piiri koostuu Pohjois-Savon, Etelä-Savon, Pohjois-Karjalan sekä Keski-Suomen maakunnista, joiden alueella paikallisyhdistykset toimivat. Paikallisyhdistyksiä on yli sata ja piirin vapaaehtoiskeskukset sijaitsevat Mikkelissä, Jyväskylässä, Kuopiossa ja Joensuussa. (Mannerheimin Lastensuojeluliiton Järvi-Suomen piiri s. a.a.) Opinnäytetyössä teemme yhteistyötä myös Kuopion Rajalan alakoulun kanssa, jossa toteutamme kaverikerhot.

Opinnäytetyö on toiminnallinen kehittämistyö, jonka tarkoituksena on suunnitella, toteuttaa, arvioida ja sen kautta kehittää Mannerheimin Lastensuojeluliiton kaverikerhotoimintaa 2.–3.-luokkalaisille lapsille. Opinnäytetyössä luodaan kaverikerhotoiminnalle kerhokokonaisuus ja tehdään blogikirjoitus Mannerheimin Lastensuojeluliiton Järvi-Suomen piirin sekä Kuopion kaupungin Lupa innostua -blogiin. Kaverikerhon tavoitteena on lisätä lasten osallisuutta, kehittää lasten välisiä kaveritaitoja ja tuottaa lapsilähtöistä toimintaa. Mannerheimin Lastensuojeluliiton Järvi-Suomen piiri voi jatkossa hyödyntää opinnäytetyössämme tuottamaa materiaalia kaveritoiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa.

Aihe on ajankohtainen, sillä lasten osallisuuden lisääminen heidän hyvinvointinsa kannalta on tällä hetkellä tärkeä aihe yhteiskunnassa. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma korostaa lasten edun huomioimisen tärkeyttä lapsiperheille kohdennetuissa palveluissa, joissa lasten hyvinvointia pyritään parantamaan osallisuutta lisäämällä. Mannerheimin Lastensuojeluliiton kaveritoiminta pyrkii tukemaan lasten ja nuorten hyvinvointia varhaisessa vaiheessa. Yksinäisyys, elämäntilanteen haastavuus tai kaveri- ja perhesuhteiden haasteet voivat olla syitä kaveritoimintaan hakeutumiselle. (Mannerheimin Lastensuojeluliiton Uudenmaan piiri 2018; Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2017.)

2 KAVERITOIMINTA MANNERHEIMIN LASTENSUOJELULIIITOSSA

Mannerheimin Lastensuojeluliitto on vuonna 1920 perustettu valtakunnallinen kansalaisjärjestö, johon kuuluu 86 849 jäsentä. Mannerheimin Lastensuojeluliitto tarjoaa avointa toimintaa ja sen päätehtävänä on edistää lapsiperheiden, lasten ja nuorten hyvinvointia. Mannerheimin Lastensuojeluliiton toimintaan mukaan voivat tulla kaikki halukkaat ja toiminnasta kiinnostuneet ihmiset. Mannerheimin Lastensuojeluliitolla on ympäri Suomea 556 paikallisyhdistystä, joiden toiminnasta vastaa 10 piirijärjestöä. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto s.a.; Mannerheimin Lastensuojeluliiton Järvi-Suomen piiri 2018, 3.)

Mannerheimin Lastensuojeluliiton periaate on, että jokaisella lapsella on oikeus olla lapsi ja oikeus onnelliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus, koulu ja harrastukset tukevat lapsen hyvinvointia, joka muodostuu eri osa-alueista. Lapsen hyvinvointiin vaikuttavat turvalliset ihmissuhteet, joita ovat perhesuhteet, ystävyysuhteet ja erilaiset ryhmät, joissa lapsi on mukana. Mannerheimin Lastensuojeluliiton (2017) mukaan lapsuuden olosuhteet ovat perusta myöhemmälle hyvinvoinnille, joka vaikuttaa koko Suomen hyvinvointiin. Mannerheimin Lastensuojeluliiton arvoja ovat yhdenvertaisuus, inhimillisyys, yhteisvastuu sekä lapsen kokonaisvaltainen arvostus. Järjestön ohjaavat periaatteet ovat osallisuus, avoimuus, ilo, kumppanuus sekä arjen arvostus. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2017.)

Kaveritoiminta on Mannerheimin Lastensuojeluliiton vapaaehtoistoimintaa, jota järjestävät ja ohjaavat Mannerheimin Lastensuojeluliiton piirit ympäri Suomea. Mannerheimin Lastensuojeluliiton Uudenmaan piirin (2018) mukaan kaveritoiminnan tavoitteena on tukea lapsia ja nuoria jo varhaisessa vaiheessa. Kaveritoiminnassa toimivat vapaaehtoiset kaveritoiminnan perehdytyksen käyneet henkilöt. Piirien kaveritoiminnan koordinaattorit tukevat vapaaehtoisena toimimista perehdytyksen ja toiminnan aikana. Mannerheimin Lastensuojeluliiton Järvi-Suomen piirin kaveritoiminnan kohderyhmänä ovat 4–17-vuotiaat lapset tai nuoret. (Mannerheimin Lastensuojeluliiton Järvi-Suomen piiri s. a.b, 3–5.) Kaveritoimintaan voivat tulla mukaan lapset tai nuoret, jotka esimerkiksi kokevat itsensä yksinäiseksi. Kaveritoimintaan hakeutumisen syynä voivat olla haasteet kaveri- tai perhesuhteissa, itsenäistyminen tai elämäntilanteen haastavuus. Juttuseuran, kavereiden, tekemisen puute tai huono koulumenestys voivat olla myös syitä kaveritoimintaan hakeutumiselle. Kaveria voidaan hakea lapselle myös vanhemmuuden tuen tarpeeseen. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2017.)

Kaveritoiminnan toimintamuotoja ovat kaveripari-, kerho- ja leiritoiminta (Mannerheimin Lastensuojeluliiton Järvi-Suomen piiri s. a.b, 3–5). Kaveriparitoiminta on vapaaehtoisen ja lapsen tai nuoren vuorovaikutusta ja yhteisen ajan viettämistä. Sen tarkoituksena on mahdollistaa lapselle tai nuorelle esimerkiksi uusia harrastusmahdollisuuksia. Vapaaehtoinen toimii luotettavana aikuisena kaverina ja sopii tapaamisista ja toiminnasta yhdessä lapsen ja hänen perheensä kanssa. (Mannerheimin Lastensuojeluliiton Järvi-Suomen piiri 2017.)

Kerho- ja leiritoiminnan päätavoitteena on kehittää kaveritaitoja, joita ovat esimerkiksi toisten huomioiminen, mielipiteiden ja tunteiden ilmaiseminen sekä kyky toimia samanikäisten kanssa. Ryhmän

toimintaan osallistumalla lapsi tai nuori voi saada uusia ystäviä ja oppia vuorovaikutustaitoja. (Mannerheimin Lastensuojeluliiton Järvi-Suomen piiri s. a.b, 15.) Kaverikerho- ja leiritöinnassa on olennaista, että lapset ja nuoret osallistuvat toiminnan suunnitteluun ja kokevat saavansa vaikuttaa toiminnan sisältöön. Lasten ja nuorten ajatusten huomioon ottaminen vahvistaa heidän minäkuvaansa ja mahdollistaa onnistumisen tunteita. (Mannerheimin Lastensuojeluliiton Järvi-Suomen piiri s. a.b, 15.)

Opinnäytetyötä varten haastattelimme toimeksiantajamme edustajaa, tukihenkilötoiminnan koordinaattoria Krista Sutista. Hänen (2017-03-02) mukaan Mannerheimin Lastensuojeluliiton arvot, tavoitteet ja periaatteet ovat olennaisia kaveritoiminnassa. Toiminnassa merkittävää on ehkäistä lasten yksinäisyyttä, lisätä ja mahdollistaa osallisuutta, tuoda iloa lasten elämään sekä huomioida ja kuulla lasten mielipiteitä. Ennaltaehkäisevänä toimijana Mannerheimin Lastensuojeluliitto on mahdollistamassa lapsille uusia harrastuksia, joiden avulla lasten syrjäytymistä ja yksinäisyyttä ehkäistään. (Sutinen 2017-03-02.)

2.1 Kaveritoiminnan toimintaperiaatteena vapaaehtoistoiminta

Vapaaehtoistoiminta on toisten hyväksi tehtyä työtä ilman rahallista korvausta. Vapaaehtoistoiminnan periaatteita ovat vapaaehtoisuus, palkattomuus ja toimiminen ihmisen omien taitojen sekä kykyjen mukaan. Osallistuminen on aina vapaaehtoista ja itsemääräämisperiaatteen mukaista, eli kaikkien toimintaan osallistuvien tulee toimia omasta tahdostaan. Toimintaan osallistumisesta ei makseta palkkaa eikä palkkiota, mutta siitä aiheutuvia kuluja voidaan korvata vapaaehtoiselle. Toiminnan periaatteena on se, että jokaiselle löytyisi sopiva ja mielekäs tehtävä. Jotta vapaaehtoistoiminta onnistuisi, toiminnassa työskennellään ihmisen omilla taidoilla ja ehdoilla. Vapaaehtoiset tulevat mukaan toimintaan yleensä auttamisenhalun, oman motivaation sekä aidon kiinnostuksen johdosta. Jotta vapaaehtoisen kiinnostus säilyy koko toiminnan ajan, tulee toiminnassa järjestää työnohjausta. Sen avulla voidaan ylläpitää vapaaehtoisen jaksamista ja varmistetaan toiminnan jatkuvuus. (Lehtinen 1997, 20; Syrjänen 2017, 121.)

Mannerheimin Lastensuojeluliiton Varsinais-Suomen piirin (2010, 4) mukaan vapaaehtoistoiminta voi tuoda vapaaehtoiselle positiivisia haasteita, uusia mahdollisuuksia sekä uutta sisältöä elämään. Vapaaehtoistoiminnasta voi oppia uutta ja sen avulla voi ylläpitää jo opittua. Parhaimmillaan vapaaehtoistoiminta lisää sekä vapaaehtoisten että toimintaan osallistuvien hyvinvointia ja elämänlaatua. Tutkimukset osoittavat, että vapaaehtoistoimintaan osallistumisen kynnyksiä madaltaa vapaaehtoisen arvostus toiminnassa, osallistumisen mahdollisuus sekä vuorovaikutussuhteissa toimiminen. Toiminnan avulla vapaaehtoisen tunne yhteisöön kuulumisesta voi vahvistua, sillä vapaaehtoistoiminnalla voi vaikuttaa oman yhteisönsä toimintaan. (Mannerheimin Lastensuojeluliiton Varsinais-Suomen piiri 2010, 4)

Mannerheimin Lastensuojeluliiton vapaaehtoistoiminnan luotettavuutta ja laadukkuutta varmistavat vapaaehtoistoiminnan eettiset periaatteet. Vapaaehtoinen toimii aina omasta halustaan, omana itsenään sekä oman persoonallisuutensa ja elämäkokemuksensa mukaan. Vapaaehtoistoiminnan tulee

olla mielekästä kaikille, jotta toiminnan laadukkuus toteutuu. Mannerheimin Lastensuojeluliiton vapaaehtoistoiminnassa työskentelevällä tulee olla halua auttaa lapsia, nuoria ja lapsiperheitä. Vapaaehtoistoiminnan eettisiä periaatteita on tasa-arvoinen, suvaitsevainen ja puolueeton käytös. Lapsia, nuoria ja lapsiperheitä tulee kunnioittaa ja vapaaehtoista sitoo vaitiolovelvollisuus. (Mannerheimin Lastensuojeluliiton Varsinais-Suomen piiri 2010, 11.)

2.2 Tavoitteellinen toiminta kaverikerhossa

Kerhotoiminnan tavoitteena on tuottaa lapsille ja nuorille monipuolista vapaa-ajan toimintaa, joka tukee heidän kasvua ja kehitystä (Opetushallitus s. a. a). Se on avointa varhaiskasvatusta, johon voi osallistua satunnaisesti tai säännöllisesti (Kirveslahti ym. 2015, 221). Mannerheimin Lastensuojeluliiton kerhotoiminnan keskeiset ohjaavat periaatteet ja arvot ovat leikki, ilo, lasten osallisuus sekä aikuisen ja lapsen yhteinen toiminta. Mannerheimin Lastensuojeluliiton periaatteet ja arvot pohjautuvat YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen. (Viljanen 2012, 5.)

Kaverikerhotoiminnan keskeisin tavoite on kehittää kaveri- ja vuorovaikutustaitoja, tarjota lapsille mahdollisuus tutustua uusiin lapsiin sekä saada kerhon avulla uusia ystäviä. Kaverikerhon tavoitteena on, että lapset oppisivat kunnioittamaan toisia ryhmässä toimimisen sekä myönteisten kokemusten kautta. Lapsi voi luoda omaa käsitystä itsestään suhteessa muihin ryhmän jäseniin, kun hän löytää oman paikkansa ryhmässä. (Mannerheimin Lastensuojeluliiton Järvi-Suomen piiri s. a.b, 15.)

Mannerheimin Lastensuojeluliitto järjestää maksuttoman perehdytyksen kaveritoimintaan mukaan lähteville vapaaehtoisille, jotka saavat myös toiminnan aikana säännöllistä ohjausta työntekijöiltä. Kaveritoimintaan perehdytetyt vapaaehtoiset suunnittelevat ja toteuttavat kaverikerhoja lapsille tai nuorille. Toimintaa suunniteltaessa tulee ottaa huomioon lapsen tai nuoren osallistuminen kerho- tai leiritoiminnan sisällön ja aiheiden suunnitteluun, jotta lapsen äänen kuuluminen voi toteutua. Kun lapset ja nuoret saavat vaikuttaa toimintaan, onnistumisen kokemukset mahdollistuvat ja minäkuva vahvistuu. Minäkuva vahvistetaan lapsen tai nuoren ehdotuksia ja ajatuksia arvostaen. (Mannerheimin Lastensuojeluliiton Järvi-Suomen piiri s. a.b, 15.)

Kaverikerhossa suositeltu osallistujamäärä on 4-8 lasta tai nuorta, jotta turvallinen ilmapiiri voi mahdollistua (Mannerheimin Lastensuojeluliiton Järvi-Suomen piiri s. a.b, 15). Pienryhmätoiminnan avulla vuorovaikutus toteutuu vahvemmin ja lapsi voidaan huomioida yksilönä paremmin, kuin isossa ryhmässä. Toimiessaan pienessä ryhmässä lapsi voi oppia tunnistamaan omien tekojensa seurauksia ja niiden vaikutusta toisiin lapsiin. Kun aikuinen auttaa lasta asioiden opettelussa, hän saa paremman mahdollisuuden opetella toimimaan tilanteiden mukaisella tavalla. Mitä pienempi ryhmä on, jossa lapsi toimii, sitä varmemmin hän uskaltaa olla oma itsensä. Pienryhmätoiminta on hyvä toimintamenetelmä syrjäytymisen ehkäisyä ajatellen, koska pienessä ryhmässä lapsi voi myös tuntea olonsa turvallisemmaksi ja hänen on helpompi hallita omaa toimintaansa. Pienryhmätoiminnassa yksilöt tulevat paremmin näkyviin ja aikuisten on helpompi havainnoida lapsia sekä toimia lasten tarpeiden mukaisesti. Pienen ryhmäkoon vuoksi lapset pystyvät kokemaan enemmän, koska turhalta odottamiselta vältytään. Myös aikuisen huomio on lapsille helpommin saatavilla, esimerkiksi tuen

tarpeiden hetkillä. (Mikkola ja Nivalainen 2009, 31–33; Webster-Stratton 2011, 230; Ahonen 2017, 187.)

Kaverikerhoissa vapaaehtoiset toimivat useimmiten ohjaajapareina, toisena ohjaajana voi olla myös Mannerheimin Lastensuojeluliiton työntekijä (Mannerheimin Lastensuojeluliiton Järvi-Suomen piiri s. a.b, 15). Kaverikerhojen ohjaajien toimintatavoissa tulee näkyä lasten kuuleminen, heidän tarpeiden huomioiminen ja jokaista lasta on kohdeltava tasavertaisesti ja arvokkaasti. Kerhonohtajan tulee toiminnallaan pyrkiä siihen, että lapsi kokee itsensä tärkeäksi ja osaksi ryhmää. Kerhotoiminnassa lapsella on mahdollisuus oppia ja kiinnostua uusista asioista, leikkiä sekä toteuttaa itseään omassa tahdissaan. Kerhonohtajan tehtävänä on tukea lasta kasvamaan ja kehittymään sekä rohkaista tutustumaan uusiin asioihin lapsen ikätaso huomioon ottaen. (Viljanen 2012, 5.)

3 VARHAISKASVATUS KERHOTOIMINNASSA

Varhaiskasvatus on hoidon ja opetuksen organisoitu kokonaisuus, jossa painottuu lapsen suunnitelmallinen ja tavoitteellinen kasvatus. Se on tavoitteellista ja kasvatuksellista vuorovaikutusta lapsen eri elämäntilanteissa. Varhaiskasvatus on jokaisen alle kouluikäisen oikeus ja tavoitteena on lapsen hyvinvoinnin, kasvun, kehityksen ja oppimisen edistäminen. Kenelläkään lapsella ei ole velvollisuutta osallistua varhaiskasvatukseen vaan hänen vanhempansa tekevät päätöksen toimintaan osallistumisesta. Lapsi voi osallistua perhepäivähoidon, päiväkodin tai muun varhaiskasvatuksen toimintaan, esimerkiksi kerho- ja leikkitoimintaan. (Opetushallitus s. a. b; Kirveslahti, Sivén, Vahala ja Vihunen 2015, 213; Ahvenainen, Ikonen ja Koro 2001, 151.)

Koivulan, Siippaisen ja Eerola-Pennanen (2017, 9) mukaan monet tuoreet tutkimukset osoittavat, että varhaiskasvatuksella on kestävä ja pitkäaikainen vaikutus lapsen tai nuoren elämään. Varhaiskasvatuksessa lapsi saa mahdollisuuden oppia itsenäisesti ja yhdessä muiden kanssa. Varhaiskasvatuksessa ei voida sanoa olevan tiettyä toimintamallia, koska siihen vaikuttavat useat eri asiat, jonka vuoksi jokaisen lapsen kasvatusta tuetaan yksilöllisesti. Koska varhaiskasvatuksen täytyy olla laadukasta, se määrittää uudenlaisia haasteita sekä käytännön työhön että koulutukselle. Varhaiskasvatusta kehitetään koko ajan muun muassa tekemällä uusia tutkimuksia. (Koivula, Siippainen ja Eerola-Pennanen 2017, 9; Kirveslahti ym. 2015, 216.)

Varhaiskasvatuslaki velvoittaa kuntien varhaiskasvatuksen toimijoita työskentelemään moniammatillisessa yhteistyössä muun muassa lastensuojelun, neuvolan, terveydenhuollon sekä sosiaalipalvelujen kanssa. Erilaiset järjestöt, seurakunta ja vapaaehtoistyö toteuttavat laadukasta, moniammatillista ja eettisesti kestävästä varhaiskasvatusta. Lasten hyvinvoinnin tukemisessa toimijat muodostavat lapselle tarpeellisen ja hänen elämänlaatua parantavan yhteistyörakenteen kokonaisuuden. Moniammatillisen yhteistyön yhtenä tarkoituksena on varhainen puuttuminen, jolloin yhteistyön tärkeys korostuu huolen herätessä lapsen kehityksestä. Moniammatillisessa yhteistyössä toimijat suunnittelevat ja järjestävät tavoitteellista tukea lapsen elämään. (Talentia 2017, 49; Kirveslahti ym. 2015, 221.)

3.1 Kerhotoiminnan pedagoginen kehittäminen

Varhaiskasvatussuunnitelma 2017 otettiin käyttöön koko Suomessa 1.8.2017. Elokuussa 2015 voimaan tulleen varhaiskasvatuslain vuoksi varhaiskasvatussuunnitelman perusteita tuli uudistaa opetushallituksen määräyksestä. (Opetushallitus s. a.c) Vuonna 2017 käyttöön otettu varhaiskasvatussuunnitelma eroaa vanhasta suunnitelmasta (2005) siten, että siinä korostetaan entistä enemmän lapsen osallisuutta, äänen kuulemistä ja vuorovaikutustaitojen opettelun tärkeyttä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2016) keskittyy siihen, miten lapsen yksilöllisiin kasvun, kehityksen ja oppimisen tavoitteisiin voidaan päästä käytännössä ja päivittäisessä toiminnassa. Oleellista varhaiskasvatuksen toteutuksessa varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2016) mukaan on keskittyä siihen, millaista toiminta on eikä siihen, millainen lapsi on kyseessä. (Costiander ja Kola-Torvinen 2017; Laaksonen ja Repo 2017, 6.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2016) tarkoituksena on taata laadukas ja tasapuolinen varhaiskasvatus koko maassa. Se on ohjaamassa pedagogista työtä ja työntekijöitä toimimaan varhaiskasvatuksen yleisten tavoitteiden mukaisesti. Varhaiskasvatussuunnitelman tarkoitus on ohjata toiminnan suunnittelua ja toteutusta. Se lisää sekä työntekijöiden että huoltajien tietoisuutta varhaiskasvatuksesta ja sen tavoitteena on kehittää varhaiskasvatuksen laatua, vahvistaa vanhempien osallisuutta ja lisätä moniammatillisuutta. (Opetushallitus 2016, 8; Kronqvist 2012, 29; Kirveslahti ym. 2015, 225.)

Varhaiskasvatustalain (2015, § 7a) mukaan jokaiselle lapselle on laadittava henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma, josta ilmenevät tavoitteet lapsen varhaiskasvatukselle ja keinot niiden saavuttamiseksi. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen osallistuvat päiväkodin henkilökunnan lisäksi lapsen huoltajat. Ulkopuoliset asiantuntijat, viranomaiset tai muut lapsen kehitystä tukevat tahot voivat myös osallistua suunnitelman laatimiseen. Lapsen oma mielipide tulee huomioida suunnitelmaa tehdessä lapsen ikätason mukaan. (Varhaiskasvatustalain 2015, § 7a–b.) Varhaiskasvatuksessa on tavoitteena muun muassa tunnistaa lapsen tuen tarpeita, jotta yksilöllinen kasvatus voi toteutua (Sandberg 2018, 34).

Lapsen henkilökohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteiden toteutumista voidaan tarkastella havainnoinnin avulla. Sen tarkoituksena on saada tietoa lapsen fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta kehityksestä. Aikuinen voi tarkastella lapsen toimintaa erilaisissa hetkissä ja selvittää muun muassa hänen mielenkiinnonkohteitaan ja taitojaan, kuitenkin häiritsemättä lasta. Havainnoinnin avulla aikuinen voi oppia tuntemaan ja ymmärtämään lasta paremmin, mikä on hyödyksi lapsilähtöistä toimintaa suunnitellessa. Havainnoinnissa voidaan käyttää apuna erilaisia lomakkeita tai testejä. (Kirveslahti, Sivén, Vahala ja Vihunen 2015, 175–179; Sääkslahti 2018, 212–214.)

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen tärkeä työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, joka sisältyy toiminnan suunnitteluun, toteutukseen, arvioimiseen ja kehittämiseen. Dokumentointia käyttämällä pedagogista toimintaa voidaan konkretisoida ja siten muodostaa käsitys siitä muun muassa lapsen huoltajille. Lasten kokonaisvaltaisesta elämästä saadaan tietoa laadukkaasti pedagogisen dokumentoinnin avulla, jonka kautta myös lapsen huoltajat voivat osallistua lasta koskevan toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Pedagogista dokumentointia ovat esimerkiksi kuvat, työntekijöiden havainnot ja lapsen tekemät tuotokset, joiden avulla voidaan tarkastella muun muassa lapsen kehittymistä ja oppimista. Lapsen tiedot ja taidot ilmenevät pedagogisen dokumentoinnin avulla. Sen kautta lapsen mielenkiinnonkohteisiin voidaan kiinnittää enemmän huomiota toiminnan suunnittelussa. (Opetushallitus 2016, 37.)

3.2 Lapsilähtöisen toiminnan ohjaus varhaiskasvatuksessa

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE) on Suomen hallituksen kärkihanke, jonka keskeisenä tavoitteena on lapsi- ja perhelähtöisyyden korostaminen palveluissa nykyistä paremmin. Kärkihankkeen hallitseva tavoite on lasten, nuorten ja perheiden eriarvoisuuden vähentäminen tukemalla

lapsen etua ja oikeuksia sekä vanhemmuutta. Sosiaali- ja terveysministeriö organisoii lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmaa yhdessä opetus- ja kulttuuriministeriön sekä Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen kanssa. (THL 2018; STM s. a.) Muutosohjelmalla halutaan muun muassa saavuttaa kustannussäästöjä, vahvistaa lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia, voimavaroja, yhdenvertaisuutta ja osallisuutta (Rytkönen 2017, 3). Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman mukaan lapsiperheille tarkoitettujen palveluiden tulee olla vaikuttavia sekä lapsen etu on ensisijaista (Pohjois-Savo 2019 s. a.).

Jantunen (2011, 6) mukaan lapsilähtöisyys toteutuu, kun lapsen annetaan vapaasti olla lapsi. Kuitenkin aikuisen tulee olla turvallinen ja luotettava henkilö lapsen elämässä ja asettaa hänelle sopivat rajat. Lapsilähtöisyys on lyhyesti sanottuna sitä, että lapsi saa aikuiselta mahdollisuuden vaikuttaa omalla mielipiteellään ja hänen ajatuksensa otetaan toiminnassa huomioon. On tärkeää, että lapsi oppii jo varhain ilmaisemaan ajatuksiaan ja aikuisen tehtävä on kuunnella niitä. Myös yhteisöllisyyden muodostuminen varmistetaan, kun osallisuutta vahvistetaan kunnioittamalla lasta. (Jantunen 2011, 6, 79–80; Viittala 2006, 108.) Lapsilähtöisessä kasvatuksessa merkittävää on, että aikuinen on utelias lapsen toimintaa kohtaan. Se antaa lapselle voimaa, kun hän saa arvostuksen tunteen omasta itsestään. Lapset tarvitsevat paljon kannustusta ja palautetta toiminnastaan, jotta lapsen itsetunto voi kasvaa. Positiivinen palaute kannustaa lasta oppimaan ja harjoittelemaan erilaisia toiminta- ja käyttäytymistapoja. (Jantunen 2011, 79–80; Ahonen 2017, 204–205.)

Lapsilähtöisessä toiminnassa olennaisinta on lapsen toimivuus ja toiminnan kautta oppiminen. Lapsen annetaan itse vaikuttaa omaan oppimiseensa eli hän on itse oman oppimisensa subjekti (Hujala, Puroila, Parrila ja Nivala 2006, 55). Tätä voidaan kutsua epäsuoraksi ohjaamiseksi tai ohjatuksi oivaltamiseksi. Se on lähikehityksen vyöhykkeellä tapahtuvaa ohjausta, joka tarkoittaa tuetun osaamisen ja itsenäisen osaamisen välissä olevaa aluetta. Epäsuoran ohjauksen tavoitteena on ohjata lasta keksimään itse toimintatapoja tai kokeilemaan erilaisia variaatioita. Epäsuorassa ohjauksessa olennaista on, että lapselle annetaan aikaa ja tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa itseään. (Sääkslahti 2018, 193; Kirveslahti, Sivén, Vahala ja Vihunen 2015, 232; Tieteen termipankki 2017.)

Oppimisen kehitys on prosessi (Hujala ym. 2007, 55). On tärkeää, että opittavat asiat sisältyvät lapselle mieluisiin ja arkipäiväisiin toimintoihin, joihin vaikuttavat lapsen omat mielenkiinnon kohteet ja vahvuudet. Toiminnan tavoitteena on muun muassa, että lapsi oppisi selviämään arkirutiineista itsenäisesti. Aikuinen liiallinen ohjaaminen ja rajoittaminen saattavat estää tämän tavoitteen toteutumisen. Aikuinen ei toimi auktoriteettina vaan tukee lapsen oppimista olemalla kiinnostunut. Onnistumisen tunteet ja kokemus vaikuttamisesta omaan elämäänsä vahvistavat lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. (Viittala 2006, 107–108; Jantunen 2011, 10.)

Jantunen ja Haapaniemen (2013, 190) mukaan lapsilähtöisyyttä toteuttaessa tulisi toiminnalle löytää oikeanlainen rytmi. Oppimisen tulee tapahtua lapsen omassa tahdissa ja yksilöllistä kehittymistä ei tule nopeuttaa. (Jantunen ja Haapaniemi 2013, 190.) Jokaisella lapsella on kasvatuksessa yksilölliset tarpeet, joten kasvatuksen toimintatapoja tulee soveltaa lapselle sopiviksi. Lapsilähtöisessä kasva-

tuksessa lapselle annetaan mahdollisuus olla kiinnostunut ympäristöstään ja pyritään tukemaan lapsen omaa aktiivisuutta hänen oppimisessa. Lapsilähtöinen kasvatus toteutuu, kun kasvatus suunnitellaan lapselle sopivaksi sekä hänen mielenkiinnonkohteitaan vastaavaksi. Lapsen oppimisympäristössä, esimerkiksi päiväkodissa, kasvattaja tarkastelee ja dokumentoi lapsen oppimista ja tukee häntä lapsen tarvitsemalla tavalla. (Hujala, Puroila, Parrila ja Nivala 2006, 56; Jantunen 2011, 10.)

4 LAPSEN OSALLISUUDEN TUKEMINEN

Osallisuus tarkoittaa yksilön kuulumista ja vaikuttamista yhteisöön. Se on vastavuoroista eli yksilöllä tulee olla oma tahto, olla yhteisössä mukana sekä yhteisön tulee ottaa yksilö huomioon. Osallisuuden tavoitteena on yksilön mahdollisuus vaikuttaa asioihin, ilmaista oma mielipiteensä ja näkökulmansa. Osallisuus on kokemus oman paikan merkityksellisyydestä ja taitojen riittävydestä, jotka luovat tunnetta yhteisöön kuulumisesta. Lapsi voi oppia oman ajattelunsa ja toimintansa hallitsemista havaitessaan, että hänen mielipiteillään ja ajatuksillaan on merkitystä. Lapsi ilmaisee oman mielipiteensä ikätasoonsa sopivalla tavalla, esimerkiksi itkulla, naurulla tai puheella. Lasten osallisuutta on suojattu monissa laeissa muun muassa perustuslaissa, lastensuojelulaissa sekä nuorisolaissa. (Oranen 2008, 9; Heinonen ja Kuikka 2013, 219; Parikka-Nihti ja Suomela 2014, 47, 53.)

Osallisuus on sitoutumista, toimimista ja mahdollisuutta vaikuttaa. Se voi olla ryhmään kuulumista ja mukana olemista, mutta kuitenkin osallisuus kokonaisuudessaan toteutuu, kun yksilöllä on mahdollisuus muuttaa ja parantaa yhteisiä asioita. Vaikka osallisuudessa korostetaan yksilön kuuntelemista, osallisuus ei kuitenkaan ole vielä toteutunut. Yksilön mielipiteille tulee antaa tarkoitus, kun toiminnasta päätetään. (Kiilakoski, Gretschel ja Nivala 2012, 14-15.) Osallistavassa toiminnassa yhdistetään aikuisen ammatillinen osaaminen sekä yksilön oma asiantuntijuus, jotta hänen hyvinvointia voidaan edistää (Kirveslahti, Sivén, Vahala ja Vihunen 2015, 54). Parikka-Nihtin ja Suomelan (2014, 47-49) mukaan osallisuuden tunne voi muodostua yksilöllisesti, mutta se voi toteutua vain ryhmässä. Osallisuuden toteutumisen perustana ovat toimiminen ryhmässä ja kokemus dialogisesta vuorovaikutuksesta, joissa yksilö voi tuntea itsensä tarpeelliseksi. (Parikka-Nihti ja Suomela 2014, 47-49.)

Dialogisella vuorovaikutuksella on yhteys osallisuuteen. Se on ihmisten välistä vuorovaikutusta ja sen kehittämistä, jonka tavoitteena on aito kommunikointi, hyvä ja toimiva vuorovaikutus, avoimuus sekä eri näkökulmien ilmaisu. Dialogisessa vuorovaikutuksessa selvitetään tarkoituksia, ajatuksia ja yhteistä tiedonvirtaa yhdessä toisen ihmisen kanssa. Dialogisessa vuorovaikutuksessa on tärkeää eläytyä toisen ihmisen asemaan, sillä tarkoituksena on kuunnella aidosti muita. Osallisuus syntyy vuorovaikutuksessa toisiinsa, joten osallisuuden tunteen kokemiseksi vuorovaikutuksen tulisi olla dialogista. Dialogisen vuorovaikutuksen tulee olla vastavuoroista ja tärkeää on, että henkilö tulee kuuluksi. Kuulluksi tuleminen on ihmiselle voimaa antava kokemus. Toiminnan tulee olla molemminpuolista, jotta osapuolet voivat kokea oman toimintansa ja ajatuksensa merkittäviksi. (Vilén, Leppämäki & Ekström 2008, 86-87; Parikka-Nihti ja Suomela 2014, 47-49; Hanhivaara 2006, 35-36; THL 2016.)

Suomessa osallisuutta on lisätty muun muassa uudistamalla lainsäädäntöä, perustamalla lasten ja nuorten edustajistoja sekä asettamalla lasten oikeuksia valvova lapsiasiavaltuutetun virka (Kiilakoski, Gretschel ja Nivala 2012, 9). Perustuslain, nuorisolain, lastensuojelulain, kuntalain sekä perusopetuslain mukaan lasten ja nuorten osallisuutta tulee tukea kuuntelemalla ja ottamalla heidän mielipiteensä huomioon. Koulun ja eri palveluiden järjestäjien tulee kiinnittää huomiota lasten tarpeisiin ja

siihen, että he saavat osallistua ja kehittää heitä koskevia toimintoja. Myös Yhdistyneiden kansakuntien lasten oikeuksien sopimuksen mukaan lapsen näkemykset tulee ottaa huomioon häntä koskevissa asioissa sekä lapselle tulee antaa mahdollisuus ilmaista ne. Yhteiskunnan tulee kehittää ja luoda uusia osallistumismahdollisuuksia lapsille ja nuorille, jotta heidän osallisuus vahvistuu. (THL 2015; Kiilakoski, Gretschel ja Nivala 2012, 24.)

4.1 Lapsen osallisuuden vahvistaminen ryhmässä

Lapsen osallisuuteen voidaan sanoa vaikuttavan kolme eri osatekijää. Ensimmäinen niistä on se, että aikuinen kuuntelee lasta. Aikuisen rooli lapsen seurassa on olla aidosti läsnä ja lisätä turvallisuuden tunnetta, jolloin vuorovaikutus lapsen ja aikuisen välillä mahdollistuu. Toimivalla vuorovaikutuksella aikuinen voi rohkaista ja kannustaa lasta. (Heiskanen 2017, 16–18; Mikkola ja Nivalainen 2009, 23, 53–54.) Laadukkaana ja pedagogisen toiminnan ehtona on aina laadukas vuorovaikutus (Ahonen 2017, 60). Toinen osatekijä on se, että aikuinen ottaa lapsen ajatukset huomioon, esimerkiksi suunnitellessaan tai toteuttaessaan toimintaa. Tärkeintä on leikin salliminen ja leikin avulla oppiminen. Aikuinen voi ohjata, havainnoida ja kannustaa lasten leikkiä. Aikuinen voi suunnitellessaan toimintaa tiedustella lasten mielipiteitä ja ottaa ne huomioon toteutuksessa, jolloin osallisuus vahvistuu. Viimeisessä tekijässä aikuisen tulee varmistaa, että lapsi kokee kuuluvansa joukkoon ja kokee olevansa tärkeä omana itsenään. Varhaiskasvatuksen tulisi olla kokonaisuus, jossa lapsi saa tukea ja kannustusta aina tarvittaessa sekä tasaisesti. (Heiskanen 2017, 16–18; Mikkola ja Nivalainen 2009, 23, 53–54.)

Varhaiskasvatuksessa olennainen huomion kohde on, kuinka osallisuuden toteutuminen voidaan yhdistää hyvinvoinnista huolehtimiseen (Virkki, Nivala, Kiilakoski ja Gretschel 2012, 180). Lasten osallisuutta voidaan käytännössä tukea eri tavoin ja pienilläkin asioilla. Lapsen osallisuudesta tulee pohdittua, kuinka lapsi itse voisi olla toteuttamassa ja arvioimassa hänen etunsa hyväksi tehtävää työtä. Lapsen identiteetin kehityksen kannalta on merkityksellistä, että lapsi on päivittäin osallisena ja mukana yhteisössä käsiteltävissä asioissa, esimerkiksi kotona. Käytännössä työntekijät voivat lisätä lasten osallisuutta kuuntelemalla sekä ottamalla lasten mielipiteet huomioon. Osallisuuden toteutuminen varmistetaan ymmärtämällä, kuinka tärkeää leikki, toiminta ja turvallinen lapsuus ovat. Lapselta voidaan kysyä esimerkiksi hänen lempileikeistään, tunteistaan tai kavereistaan. (Heiskanen 2017, 16–18; Jantunen 2011, 11; Oranen 2008, 7.)

Työntekijällä tulee olla valmiudet tehdä lasten kanssa yhteistyötä. Lapsen kasvatuksessa myös kasvattajan tulee olla aktiivinen, jotta osallisuus toteutuu. Tärkeää on, että aikuinen kuuntelee lasta ja on aidosti kiinnostunut, kun lapsi kertoo ajatuksiaan. Lapset ovat useimmiten aktiivisia toimijoita ja ovat luontaisesti kiinnostuneita toimimaan. Aikuisen tulee antaa tähän mahdollisuus, jotta lapsen osallisuus vahvistuu. Osallisuus ei kuitenkaan tarkoita sitä, että kaikki päätösvalta on lapsella. Aikuisen tehtävä on vetää rajat toiminnalle, jotta turvallisuuden tunne säilyy. Kun toiminnan tavoitteet määrittelee aikuinen, tulee hänen myös itse kehittää itseään, jotta lasten innostaminen mukaan toimintaan onnistuu. Kun lapsi saa kokemuksen turvallisesta ja luotettavasta aikuisesta, mahdollistetaan myös hänen luottamus itseensä aikuisena ihmisenä. Osallisuuden toteutumisessa lapselle tulee

antaa aikaa ja ottaa huomioon esimerkiksi sopiva ympäristö ja siinä vaikuttavat tekijät. (Määttä ja Rantala 2010, 55; Heiskanen 2017, 16–18; Unicef 2003, 16; Jantunen 2011, 11.)

4.2 Lapsen äänen kuuluminen osallisuuden toteutumisessa

Yhdistyneiden kansakuntien (YK) lapsen oikeuksien sopimus on tärkeä toimintaperiaate Mannerheimin Lastensuojeluliitossa tehtävässä työssä (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2017). Lapsen oikeuksien sopimus on ihmissoikeussopimus, joka vaikuttaa kaikkiin alle 18-vuotiaisiin lapsiin. Sopimuksen perusperiaatteena on, että lapsilla ja nuorilla on oikeus ilmaista omia mielipiteitään ja vaikuttaa itseensä liittyviin asioihin, esimerkiksi kotona, koulussa ja muissa yhteisöissä. Lasten oikeuksien sopimus velvoittaa, että sopimuksen ratifioineet valtiot ovat velvollisia toteuttamaan sopimuksessa säädetty periaatteet. Suomessa sopimus tuli osaksi lainsäädäntöä vuonna 1991. (Unicef s. a.; Lapsenoi-keudet.fi s. a.; World Vision International 2017.) YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 12. artiklassa edellytetään lapsen mahdollisuutta tulla kuulluksi osallisuuden vahvistamisessa. Sopimuksen 12. artiklassa todetaan seuraavasti:

Sopimusvaltiot takaavat lapselle, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, oikeuden vapaasti ilmaista nämä näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Tämän toteuttamiseksi lapselle on annettava erityisesti mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimissa joko suoraan tai edustajan tai asianomaisen toimielimen välityksellä kansallisen lainsäädännön menettelytapojen mukaisesti. (YK:n lapsen oikeuksien sopimus 1991, § 12.)

Osallisuuden tukemisessa keskeistä on lapsen äänen kuuluminen. Jokapäiväisissä leikeissä ja hetkissä tulee varmistaa lapsen äänen kuuluminen. Osallisuuden tukemisessa olennaisinta on se, että lapsi tuntee olevansa hyväksytty ja tärkeä jäsen omassa yhteisössään, esimerkiksi koululuokassa tai päiväkotiryhmässä. (Karlsson, Aalto ja Hietanen 2011, 83–84.) Lapsen kuulluksi tulemisen kokemukset ovat olennaisia vuorovaikutustaitojen kehittymiselle. Lapselle on tärkeää, että hänen aloitteisiinsa vastataan ja hänen kanssaan kommunikoidaan hänelle sopivalla tavalla. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kannustaa lasta vuorovaikutukseen toisten lasten ja aikuisten kanssa. (Opetushallitus 2016, 41.)

Lapselle tulee antaa tilaa kertoa asiansa omin sanoin ja vapaasti. Aikuinen ei keskeytä, ohjaile tai arvioi lasta vaan kuuntelee aidosti. Kun lapsi kertoo ja aikuinen kuuntelee, toteutuu vastavuoroinen tapa tuottaa uutta tietoa. Lasten kuuntelemisessa keskeistä on näyttää oma ja aito kiinnostus lapsen asiaa sekä ajatuksia kohtaan. Kun lapselle antaa tilaa ja aikaa kertoa mielipiteensä, hän voi kokea jatkossakin oman äänen kuuluvuuden tärkeyden. Aikuinen voi omalla toiminnallaan rohkaista lasta kertomaan asioistaan tarkentavilla kysymyksillä, josta lapsi voi kokea positiivisia tunteita kuten iloa. Aikuinen voi rikastuttaa lapsen ajatusmaailmaa esimerkiksi tarkentavilla kysymyksillä ja mahdollisesti yllätyneesti kyseenalaistaa. (Hohti ja Karlsson 2013, 165–166, 172.)

Lasten osallisuus on ollut yhteiskunnassa kiinnostuksen kohteena ja puheenaiheena yhä enemmän, mutta lapsen äänen kuuleminen toteutuu pääasiassa vain ajoittain arjessa ja poliittisessa päätöksenteossa. Kuitenkin Karlssonin (2014, 17) mukaan lasten mielestä aikuiset ja ammattilaiset eivät ole olleet usein kiinnostuneita lasten asioista ja mielipiteistä. Hyvinvoinnin edistämisessä on tärkeää saada tietoa lasten omista näkökulmista ja kokemuksista. Arjessa tulisi olla jatkuvia toimintatapoja, joiden avulla lapsen äänen kuuleminen toteutuu. Ennen kaikkea tärkeää on, että lasten kokemukset ja näkemykset vaikuttavat aikuisten ja ammattilaisten toimintaan. (Karlsson 2014, 17.)

Kaverikerhossa suunnittelimme jokaisen kerhokerran toiminnan siten, että otimme huomioon lapsen äänen kuulemisen toteutumisen. Jotta osallisuuden tunne lapsilla vahvistui, otimme jokaisen lapsen mielipiteen huomioon. Annoimme positiivista palautetta, kannustimme ja rohkaisimme lapsia toimintaan osallistumisessa. Kerhokerroilla toteutettu kuulumiskierros varmisti jokaisen lapsen äänen kuulemisen, mutta kuitenkin emme pakottaneet ketään puhumaan, jos lapsi ei itse tahtonut. Kaverikerhon toivekertaa suunniteltaessa jokainen lapsi sai muun muassa kirjoittaa isolle kartongille toiveensa, mitä haluaisi toivekerralla tehdä. Kuten (Karlsson 2014, 17) toteaa, aikuisen toiminnassa tulee näkyä, että hän on ottanut lapsen toiveet ja ajatukset huomioon.

4.3 Varhainen puuttuminen ehkäisemässä syrjäytymistä

Varhainen puuttuminen on ennaltaehkäisevää toimintaa, jolla pyritään ehkäisemään tai pysäyttämään syrjäytymistä. Varhaisessa puuttumisessa keskeistä on ehkäistä ongelmien kärjistymistä tai kasautumista. Varhaisen puuttumisen menetelmiä alettiin kehittää Suomessa jo 1990-luvun loppupuolella ja siitä on tullut 2000-luvun aikana yksi hallitseva periaate lapsi- ja nuorisopolitiikassa. Varhaisen puuttumisen mallia kehitettiin Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksesta. Vuosina 2001-2004 sosiaali- ja terveysministeriö koordinoi varhaisen puuttumisen Varpu-hanketta. Hankkeessa oli mukana monia tahoja muun muassa Opetushallitus, Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos sekä Suomen Mielenterveysseura. Varpu-hankkeessa olevat tahot sitoutuivat ohjaamaan varhaista puuttumista omissa toiminta-alueissaan. Hankkeessa korostettiin avointa yhteistyötä ja toimimaan varhaisen puuttumisen eettisten periaatteiden mukaan. (Mannerheimin Lastensuojeluliiton Varsinais-Suomen piiri 2010, 12; Kallio, Stenvall, Bäcklund ja Häkli 2013, 72.)

Yksinkertaisimmillaan varhainen puuttuminen voi tarkoittaa sitä, että havaittuihin ongelmiin pyritään löytämään ratkaisuja mahdollisimman aikaisin. Varhainen puuttuminen on prosessi, sillä havaitut ongelmat eivät katoa hetkessä. Ratkaisujen ja tavoitteiden löytäminen on prosessin tavoitteena ja niitä tulisi saavuttaa. Varhainen puuttuminen voi olla koulussa esimerkiksi terapiaa, kuntoutusta, erityisopetusta ja koulu- tai luokkaratkaisuja. Varhaisen puuttumisen tavoitteena on tukea lapsen perhettä ja kasvuympäristöä. Ongelmien tukemisessa ja auttamisessa perheen kanssa yhdessä toimii useita eri alan asiantuntijoita, sillä ongelmat voivat olla haastavia. Ongelmat ovat voineet tulla monien eri tekijöiden vaikutuksesta. (Huhtanen 2007, 28–29.)

Varhaisella puuttumisella kansainvälisesti voidaan tarkoittaa varhaista lasten ja nuorten auttamista ja rajoittamista, jotta syrjäytymisriski pienenee. Suomessa käsite voidaan ymmärtää eri tavoilla. Usein varhainen puuttuminen ymmärretään toiminnaksi, joka suuntautuu lapsiin, nuoriin ja perheisiin sekä siihen liittyy eri toimintaa. Varhaisen puuttumisen toimintamuodot voivat olla muun muassa tarvittavien tukitoimien järjestämistä ja varhaista tunnistamista erilaisista oppimisvaikeuksista tai oireista. Varhainen puuttuminen tulee tapahtua kunnioittavassa ja hyvässä yhteistyössä ottaen huomioon. (Pyhäjoki ja Koskimies 2009, 186.)

Varhainen puuttuminen on toimintatapa, jossa painotetaan osallisuutta ja avoimuutta. Varhaisen puuttumisen prosessissa tärkeää on, että havaintoihin puututaan ajoissa, vaikka tuen tarve olisi lyhytaikainen. Varhaisen puuttumisen prosessissa yksi menetelmä on huolen puheeksi ottaminen, jonka tukena voidaan käyttää motivoivaa haastattelua. Keskeistä on toisten tukeminen ja vastuun ottaminen varhaisessa vaiheessa. (Huhtanen 2007, 46; Pyhäjoki ja Koskimies 2009, 186.)

Varhaisen puuttumisen yksi keskeisimmistä periaatteista on lasten parissa työskentelevän ammattilaisen kyky havaita ajoissa yksilön ei-toivottu kehitys. Tärkeää on reagoida ongelmiin nopeasti. Lapsen kehityksessä kiinnitetään huomiota leikkimisen, oppimisen, syömisen ja nukkumisen sujumiseen, kun arvioidaan varhaisen puuttumisen tarvetta. Kun arkiset tavat eivät toimi "normaalisti", voidaan ryhtyä toimenpiteisiin. Vanhempien lasten ja nuorten varhaisen puuttumisen tarvetta arvioidessa kiinnitetään huomiota myös käyttäytymiseen. (Kallio, Stenvall, Bäcklund ja Häkli 2013, 73.) Peruskoulun aikana lapsen vanhempien, koulun ja muiden moniammatillisten tahojen yhteistyö on erittäin tärkeää lapsen hyvinvoinnin kannalta. Yhteistyöverkoston avulla lapseen liittyvät asiat voidaan havaita ja lapsi voi saada tarvitsemaansa tukea. (Määttä ja Rantala 2010, 148–149.)

Varhaisen puuttumisen eettisiä periaatteita on muun muassa moniammatillinen yhteistyö, yhteisten palvelujen turvaaminen, osallisuuden vahvistaminen sekä huolen puheeksi ottaminen. Moniammatillisessa yhteistyössä on tärkeää toimia avoimesti perheen mukana ollessa ja työntekijällä on vastuu yhteistyön jatkamisesta. Varhaisesta puuttumisesta tulee ottaa vastuu, kun huoli herää, jolloin asia tulee ottaa puheeksi. Kuitenkin huolen puheeksi ottamisessa tulee olla kunnioittava eikä ketään saa leimata. Varhaisessa puuttumisessa toimitaan perheen läheisten kanssa, sillä ammatillinen tuki voi täydentää läheisverkostoa. (Mannerheimin Lastensuojeluliiton Varsinais-Suomen piiri 2010, 12.)

5 SOSIAALINEN VAHVISTAMINEN YKSILÖÄ JA YHTEISÖÄ TUKEMASSA

Sosiaalinen vahvistaminen on elämäntaitoja vahvistavia toimintoja, jotka ovat suunnattu lapsille ja nuorille. Sen tavoitteena on tukea yksilön elämänhallintaa sekä lisätä yhteisöllisyyttä ja aktiivisuutta kansalaisena. Sosiaalisen vahvistamisen tavoitteena on myös ylläpitää hyvinvointia, ehkäistä syrjäytymistä sekä kiusaamista ja tukea kokonaisvaltaisesti. (Emma ja Elias 2017; Lundbom ja Herranen 2011, 6.)

Jokainen ihminen tarvitsee sosiaalista vahvistamista jossain vaiheessa elämää. Se voi olla tukea, ohjausta tai neuvontaa eikä välttämättä vaadi suuria toimenpiteitä. Tarkoituksena on tukea yksilöä ja hänen jaksamistaan, jotta yksilö pystyy olemaan aktiivinen jäsen erilaisissa yhteisöissä. Toisaalta myös yhteisöt voivat lisätä yksilön hyvinvointia, joten toiminta on molemminpuolista. Sosiaalinen vahvistaminen voidaan siis määritellä olevan yksilön ja yhteisön kasvun tukemista. (Lundbom ja Herranen 2011, 6.)

Lapsen jäädessä toiminnan ulkopuolelle vaikutukset voivat olla monimuotoisia. Vaikutukset voivat ilmetä muun muassa heikkona koulumenestyksenä tai ongelmassa vanhempien kanssa, joilla on vaikutusta tulevaisuudessa, esimerkiksi jatkokouluttautumisessa ja työelämässä. Tämän takia syrjäytymistä pyritään ehkäisemään jo varhaisessa vaiheessa. Lasten ja nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi on laadittu Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelmassa (2007–2011) tavoitteet, joilla pyritään vaikuttamaan mahdolliseen syrjäytymiseen jo varhaisessa vaiheessa. Tavoitteita ovat muun muassa tukipalveluiden kartoittaminen, sosiaalinen vahvistaminen sekä lasten ja nuorten kokonaisvaltainen tukeminen koulussa ja arjessa. (Lundbom ja Herranen 2011, 130–131.)

Syrjäytymisen ehkäisyssä ennaltaehkäisevällä työllä on merkittävä vaikutus. Tuen tarpeen selvittäminen sekä tuen tarjoaminen ovat edesauttavia tekijöitä syrjäytymisen ehkäisyssä. Lapsi saa tarvitsemaansa tukea, kun joko lapsen vanhempien tai ulkopuolisen henkilön huoli herää ja he ymmärtävät hakea lapselle apua. Ennaltaehkäisevän toiminnan perustana ovat lapsen omat voimavarat, joita pyritään vahvistamaan. Suojaavien ja riskitekijöiden tunnistaminen on tärkeä osa tavoitteellisessa työssä, koska niiden kautta arvioidaan lapsen hyvinvointia. Yleisimpiä suojaavia tekijöitä lapsilla ovat harrastukset, sitoutuminen, selkeät säännöt ja tunne ryhmään kuulumisesta. (Lundbom ja Herranen 2011, 133–137.)

5.1 Vertaissuhteiden merkitys lapsen kasvulle ja kehitykselle

Vertaissuhteita muodostavat yleisimmin samanikäiset tai kehitykseltään samalla tasolla olevat henkilöt eli vertaiset. Henkilöt voivat olla kognitiiviselta, emotionaaliselta tai sosiaaliselta kehitykseltään samalla tasolla, vaikka olisivatkin eri-ikäisiä. Suomalaiset lapset muodostavat useimmiten vertaissuhteita iän perusteella. Vertaissuhteiden avulla lapset voivat oppia erilaisia taitoja, tietoja tai asenteita, jotka voivat vaikuttaa muun muassa yksilön omaan hyvinvointiin ja sopeutumiseen. (Salmivalli 2005, 15.)

Koivula, Siippainen ja Eerola-Pennanen (2017, 15) kertovat, että lapsen näkemyksen mukaan päiväkodissa tärkein vuorovaikutussuhde ovat lasten väliset vertaissuhteet. Lasten yhteiset leikit, kokemukset ja yhteisöllisyys rakentavat lasten keskinäisiä vertaissuhteita. Kun lasten väliset vertaissuhteet ovat positiivisia, ne voivat tarjota lapselle voimavaroja. Vertaissuhteet kehittävät sopeutumista ja tukevat lapsen kehitystä. Toimivat vertaissuhteet ovat tärkeitä, sillä ne vaikuttavat lapsen sosiaaliin kokemuksiin, itsetuntoon ja mahdollistavat positiivisen vuorovaikutuksen. (Neitola 2013, 103–104.) Revon (2013, 117) mukaan ystävyys- ja vertaissuhteet ovat lapsuudessa välttämättömiä, koska ne vaikuttavat lapsen psykososiaaliseen kehitykseen. Lapsen täytyy kuitenkin saada vaikuttamisen kokemuksia näistä suhteista, jotta ne voivat vaikuttaa positiivisesti hänen kehitykseensä. (Repo 2013, 117.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2016, 15) mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on kehittää toimimista vertaisryhmässä sekä opetella vuorovaikutus- ja yhteistyötaitoja ennen kouluaikaa. Vertaissuhteista lapsi voi saada kokemuksia ryhmän jäsenenä toimimisesta ja löytämään siinä oman paikkansa. Lapsi voi oppia vertaissuhteiden luomassa toimintaympäristössä kaveritaitoja, leikkimistä sekä muita hänelle uusia asioita. Parhailaan vertaissuhteiden avulla lapsen itsekunnioitus ja minätuntemus vahvistuvat ja suhteet ovat siten hyvin palkitsevia. Usein tasavertaisista vertaissuhteista saadut kokemukset ovat positiivisia. Kun kokemukset eivät ole positiivisia, esimerkiksi torjutuksi tullessa, lapsen tasapainoinen kehitys voi kärsiä. Vertaissuhteissa torjutuksi tuleminen heikentää lapsen mahdollisuuksia vuorovaikutussuhteiden luomiselle lapsuudessa ja myös tulevaisuudessa. Tutkimusten mukaan sosiaalisten taitojen heikkous ja aggressiivinen käyttäytyminen on suoraan yhteydessä torjuntaan vertaisryhmässä. (Laaksonen ja Repo 2017, 5; Mäkelä ja Sajaniemi 2013, 38.)

Lapsen kehitykseen ja kasvamiseen liittyy uteliaisuus uusia ja tuntemattomia asioita kohtaan. Erilaisien asioiden oppimista edistävät esimerkiksi leikkiminen ja osallistuminen erilaiseen toimintaan. Uusien ja opittujen asioiden harjoittelu kasvattavat lasta ja lapsi alkaa käsittää maailmaa tarkemmin. (Mäkelä ja Sajaniemi 2013, 37.) Lapsen kehityksen tutkimuksissa Mäkelän ja Sajaniemen (2013, 37) mukaan ennen tarkasteltiin yksilökeskeisyyttä, mutta nykyään lapsen kehityksen ja oppimisen tukemisessa tärkeämpää on tarkastella lapsen ja aikuisten välisiä turvallisia ja luotettavia suhteita. Lapsi kokee tärkeäksi hänen hyvinvoinnistaan välittävät aikuiset. Ryhmäsosialisaatioteorian mukaan vertaisryhmillä on suurempi vaikutus kehitykseen koko ihmisen elämän aikana kuin lapsuuden kotioloilla. Vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa lapsi voi oppia sosiaalisia taitoja ja kehittää niitä. Lapsi on aktiivinen havainnoitsija sosiaalista yhteisöään kohtaan. (Mäkelä ja Sajaniemi 2013, 37–39; Määttä ja Rantala 2010, 195.)

Kouluiässä olisi hyvä, että lapset kokisivat kuuluvansa johonkin vertaisryhmään. Vertaisryhmän muodostavat luokkakaverit, joiden seurassa jokaisen tulisi tuntea olonsa turvalliseksi. Luokkakavereilla on tärkeä merkitys lasten koulupäivässä. Heidän seurassaan lapsi haluaa tuntea olevansa hyväksytty ja viettää aikaa heidän kanssaan. (Salmivalli 2005, 17; Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2017, 7; Kirveslahti ym. 2015, 186.) Lindonin (2011, 7) mukaan lapset ovat onnellisimpia koulumaailmassa, kun he voivat kokea sen ystävien kanssa. Heidän kanssaan opitaan uusien asioiden lisäksi toisten huomioimista sekä ryhmässä toimimista. Ryhmään kuulumisen tunteesta lapsi voi kokea olevansa

hyväksytyt omaksi itsensä, jolloin positiiviset kokemukset syntyvät. Mannerheimin Lastensuojeluliiton kaveritoiminnan tavoitteena on vahvistaa kaveritaitoja, jotta yksinäisyydeltä ja syrjäytymiseltä voitaisiin välttyä. (Salmivalli 2005, 17; Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2017, 7.)

Varhaiskasvatuksella on merkittävä osa lasten välisten vertaissuhteiden- ja ryhmien kehittämisessä. Varhaiskasvatus tukee lasten keskeisiä ympäristöjä, jossa lapset kasvavat ja kehittyvät. Vertaisryhmissä lapset opettelevat ja harjoittelevat sosiaalisia taitoja yhdessä muiden kavereiden kanssa. Kuitenkaan pelkkä vertaisryhmään kuuluminen ei riitä, sillä lapsi oppii parhaiten, kun lasten välillä on hyvä vuorovaikutus ja vaikutusmahdollisuudet. Tässä aikuinen on tärkeässä roolissa turvaamassa laadukkaita ja luonteeltaan hyviä lasten välisiä vertaissuhteita- ja ryhmiä. (Haapsalo, Kirkkopelto ja Repo 2016, 10.)

5.2 Kaveritaitojen merkitys kaverikerhossa

Mannerheimin Lastensuojeluliiton Järvi-Suomen piiri (s. a.b, 15) määrittää kaveritaidoiksi muun muassa lapsen tai nuoren kykyä toimia oma-aloitteisesti, ilmaista omia mielipiteitä ja tunteita sekä kykyä ottaa toiset huomioon. Kerhotoiminnassa kaveritaitoja vahvistaessa on tärkeää ottaa huomioon rakentavat ratkaisut ristiriitaisissa tilanteissa. Kaveritaitoja ovat kyky vastata toisten kerholaisten toimintaan, kiusaamisesta erossa pysyminen ja tuen hakeminen. Kaverikerhojen pienen ryhmäkoon avulla voidaan luoda mahdollisuus kaveritaitojen vahvistamiselle ja kokonaisvaltaiselle vuorovaikutukselle. Pienessä ryhmässä lapsi uskaltaa paremmin olla oma itsensä ja tutustua uusiin ihmisiin, jonka vuoksi pienessä ryhmässä toimiminen on osa syrjäytymisen ehkäisyä. (Mannerheimin Lastensuojeluliiton Järvi-Suomen piiri s. a.b, 15; Mikkola ja Nivalainen 2009, 31–33; Webster-Stratton 2011, 230.)

Osataksaan toimia erilaisissa kaverisuhteissa ja ryhmissä lapsen tulee hallita erilaisia sosiaalisia taitoja, kuten toisten kuuleminen, rakentavasti toimiminen sekä itsensä ilmaiseminen. Kaveritaidot ovat osa sosiaalisia taitoja. (Muhonen, Lallukka ja Turtiainen 2009, 26–27.) Sosiaalisia taitoja ovat myös kyky yhteistyöhön, tunnetaidot, ongelmanratkaisutaidot, joita lapset opettelevat pääsääntöisesti vertaissuhteissa (Repo 2013, 119–120). Toisten kuunteleminen sekä aito läsnäolo aikuisen ja lapsen välillä on tärkeää, koska lapsi ottaa mallia aikuisen toiminnasta koko ajan. Kaveritaitojen vahvistamisen toteutumisessa aikuisen tulee antaa lapsille palautetta. Myönteisen palautteen antaminen voi vahvistaa lasten vuorovaikutus-, tunne- ja kaveritaitoja. Lapsen näkökulmasta positiivisen palautteen saaminen motivoi myönteiseen käytökseen ja oppimiseen. Aikuisen tulee kehottaa myös lasta puhumaan ja käyttäytymään toisia kohtaan myönteisesti, jotta positiiviset kokemukset kaverisuhteista mahdollistuvat. (Mieli s. a.b; Webster-Stratton 2011, 236; Ahonen 2017, 204–205.)

Lapsuudessa opituilla sosiaalisilla taidoilla on todettu olevan yhteys hyvinvointiin ja menestykseen aikuisuudessa. Lapsuuden ensimmäiset vuodet ovat olennaisia kasvatuksen ja kehityksen kannalta myöhemmässä sosiaalisten taitojen opettelussa (Tast 2017, 19; Kamara 2008, 103). Sosiaalisten taitojen kehittyminen ei ole sama asia kuin ystävyysuhteiden muodostaminen. Ystävyys on tiivis suhde, jossa sosiaalisia taitoja käytetään. Sosiaalisia taitoja opetellaan ja käytetään mieluiten niiden

ihmisten kanssa, jotka ovat itselle tärkeitä. (Lindon 2011, 35.) Lapsen osatessaan käyttää vuorovaikutustaitojaan, hän kykenee luomaan ystävyyssuhteita. Sosiaalisten taitojen opettelu tulee sisältyä arkisiin asioihin lasten ikätaso huomioon ottaen. Sosiaalisten taitojen puutteesta voi seurata negatiivista käyttäytymistä toisia lapsia kohtaan ja sillä on vaikutuksia myöhempään elämään. Joillekin lapsille ystävyyssuhteiden luominen on haastavampaa sosiaalisten taitojen puutteen ja tietynlaisten luonteenpiirteiden vuoksi. (Repo 2013, 119–120; Sääkslahti 2018, 117; Webster-Stratton 2011, 222, 226; Sääkslahti 2018, 117.)

Ryhmässä toimiessaan lapsi oppii väistämättä itsesääätelyä harjoitellessaan esimerkiksi jakamista, vuorottelemista ja sääntöjen noudattamista, mikä on oleellista sosiaalisten taitojen opettelemisessa. Läheisistä kaverisuhteista lapsi oppii kohtelemaan toisia oikein sekä toimimaan ristiriitatilanteissa. Lapsen opetellessa näitä taitoja, tulee aikuisen olla tukemassa ja auttamassa häntä, koska lapsen omat taidot eivät vielä riitä käsittelemään kaikkia asioita. Jotta sosiaalisten taitojen oppiminen voi mahdollistua, tulee ryhmän olla kehitystä tukeva ja toimia hyvin. Ryhmän kehitysvaihe on tärkeä vertaissuhteiden ja pedagogisen toiminnan kannalta, joten varhaiskasvatuksen tai muun toiminnan järjestäjän tulee varmistaa toiminnan alkuvaiheesta asti ryhmän muodostumisen onnistuminen. (Tast 2017, 19.)

Kaveritaitoja voi kehittää toisten kanssa toimiessa ja taitojen kehittäminen on jatkuva prosessi. Lapsen itsetunto ja minäkäsitys voivat vahvistua harjoittelemalla vuorovaikutus- ja sosiaalisia taitoja erilaisissa vertaissuhteissa ja ryhmissä. (Muhonen ym. 2009, 26–27.) Kaverisuhteissa ja vertaisryhmissä lapsi voi oppia tuntemaan itsensä paremmin, ottamaan toisten tunteet ja mielipiteet huomioon sekä käyttäytymään ristiriitatilanteissa. Kaveritaitojen ja sosiaalisten taitojen opetteleminen ja kehittäminen on merkittävä osa kiusaamisen ennaltaehkäisyssä. Kiusaaminen on lapsen itsetuntoon negatiivisesti vaikuttava asia, johon aikuisen on aina puututtava. (Rissanen s. a.; Kinnunen 2005, 22.)

5.3 Yhteisöllisyyden rakentaminen lapsiryhmässä

Suomalaisessa mediassa, arjen keskusteluissa sekä tutkimuksissa yhteisöllisyys on noussut viime vuosina yhä tärkeämmäksi ja ajankohtaisemmaksi teemaksi erityisesti varhaiskasvatuspalvelujen ja koulujen kehittämisessä. Yhteisöllisyys on yksi keskeisimmistä osa-alueista koulutusjärjestelmän kehittämisessä, sillä yhteisöllisyyden korostaminen ja lisääminen vahvistavat lasten osallisuutta ja ryhmään kuulumisen tunnetta. Yhteisöllisyyden kehittyminen on prosessi ja sitä rakennetaan yhdessä muiden kanssa. (Koivula 2013, 19.)

Koivulan (2013, 20) mukaan yhteisöllisyydellä tarkoitetaan tunnetta yhteisöön kuulumisesta. Yhteisön määritelmä perustuu siihen, mikä kyseiselle ryhmälle on yhteistä. Se voi olla ihmisten väliset suhteet, tietynlainen tapa olla vuorovaikutuksessa tai yhteisyys. Varhaiskasvatuksessa yleisimmin puhutaan kasvatusyhteisöstä, johon kuuluvat lapsen lisäksi muut lapset sekä kasvattajat lapsen elämässä. Yhteisössä tavoitteena on yhteenkuuluvuudentunne. (Haapamäki, Kaipio, Keskinen, Uusitalo ja Kuoksa 2000, 11–12.) Tunne perustuu jäsenyyden kokemuksesta, yhteisön tärkeydestä ja omien tarpeiden toteutumiselle yhteisössä. Yhteisöllisyys muodostuu jäsenten yhteisestä kokemuksesta,

joka voi kasvattaa ja antaa voimaa. Se on osallistumista, josta kaikki saa oman merkityksellisyyden kokemuksen. Yhteisöllisyyden tunne on ryhmän keskinäinen tarkoitus toisilleen sekä jäsenten kokemus yhteen kuulumisesta. Kun kaikki ryhmän jäsenet tuntevat yhteenkuuluvuudentunteen, yhteisöllisyys voi kehittyä. (Koivula 2013, 21; Jantunen 2011, 77-78; Raina ja Haapaniemi 2007, 34.)

Yhteisöllisyys voidaan jakaa neljään eri osatekijään tai sisältöön. Peruselementit muodostavat yhteisöllisyyden normit. Ensimmäinen osatekijä on jäsenyys (*membership*), joka tarkoittaa tunnetta henkilöiden välisestä yhteydestä tai yhteisöön kuulumisen tunteen. Toisena on vaikuttaminen (*influence*), joka koostuu sekä yksilön merkityksellisyyden tunteesta ryhmään, että ryhmän tärkeydestä yksilölle. Kolmas osatekijä on integraatio ja tarpeiden tyydyttyminen (*integration and fulfillment of needs*). Tässä osatekijässä yhteisön jäsenyyden avulla yksilö kokee tarpeensa tyydyttyvän. Jaettu emotionaalinen yhteys (*shared emotional connection*) on yhteisöllisyyden viimeinen osatekijä. Silloin ryhmän jäsenet jakavat vastaavanlaisia kokemuksia yhdessä, heillä on yhteistä aikaa sekä historiaa. (Koivula 2013, 21.)

Lasten ryhmissä aikuisella on vastuu kehittää ja vahvistaa ryhmän välistä me-henkeä. Jos aikuinen ei kannu vastuuta ryhmän yhteisöllisyydestä, ryhmän koheesio eli yhteenkuuluvuuden tunne vähenee. Silloin lasten ja aikuisen välinen luottamus kärsii, sillä ryhmässä on heikon koheesio myötä epävarma ja heikko ilmapiiri. Hyvän koheesio ylläpitämiseksi aikuisen tulee järjestää laadukasta, pedagogista toimintaa, jossa ryhmän välinen yhteistyö mahdollistuu. Erilaiset ongelmanratkaisutehtävät, joukkuepelit ja retket voivat luoda yhteenkuuluvuuden tunnetta sekä kokemuksia onnistumisesta. (Haapsalo, Kirkkopelto ja Repo 2016, 14.)

Tärkeää on antaa aktiivisesti positiivista palautetta lapsille ja mahdollistaa mielekäs toiminta ryhmässä (Haapsalo, Kirkkopelto ja Repo 2016, 14). Erik H. Eriksonin (1902–1994) luomassa psykososiaalisessa kriisiteoriassa on kerrottu, että kouluikäiselle lapselle ovat tärkeitä onnistumisen ja oppimisen tunteet. Lapsi tarvitsee positiivista palautetta toiminnastaan ja häntä tulee kannustaa kokeilemaan omia rajojaan. Lapselle tulee antaa vastuuta omasta tekemisestään ja oppimisestaan, jotta hän voi oppia toimimaan itsenäisesti. (Kirveslahti, Sivén, Vahala ja Vihunen 2015, 143–145; Saarniaho 2005.) Lasten kuulemisen ja heidän toiveidensa mukaan toteutetulla toiminnalla voi vahvistaa ryhmän me-henkeä ja ryhmän koheesioita. (Haapsalo, Kirkkopelto ja Repo 2016, 14.)

6 KAVERIKERHOTOIMINNAN KEHITTÄMINEN

Toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena on toteuttaa ammatillisessa työyhteisössä käytännön toimintaa. Toiminta voi olla konkreettinen tuotos, esimerkiksi perehdyttämispöytäkirja, palvelu tai tapahtuma. Toimeksiantaja voi hyötyä konkreettisesta tuotteesta ja käyttää sitä työyksikössään. Toiminnallisessa opinnäytetyössä yhdistetään sekä teoretietoa työhön liittyvistä aiheista että käytännössä toteutettua toimintaa. Tämän avulla kokonaiskuva selkiytyy ja tavoiteltu päämäärä tulee selville. Toiminnallisesta opinnäytetyöstä tulee käydä ilmi mitä, miten ja miksi on tehty. Toiminnallisessa opinnäytetyössä toteutustapa voi vaihdella kohderyhmän mukaan ja tärkeintä on, että käytännöstä saatu kokemus ja työn toteutus, suunnittelu ja arviointivaihe raportoidaan. (Vilka ja Airaksinen 2003, 9, 51–69.)

Koska toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena voi olla esimerkiksi kohderyhmän osallistaminen toimintaan tai konkreettisen tuotoksen avulla kehittää yhteistyötahon toimintaa, on tärkeää rajata opinnäytetyön kohderyhmä. Se rajataan tarkasti, jotta opinnäytetyön toteutus vastaa toimeksiantajan tai asiakkaiden toiveita. Kohderyhmä muodostetaan muun muassa iän, toimeksiantajan toiveiden, koulutuksen tai ammatin mukaan. Toiminnallisessa opinnäytetyössä konkreettinen tuote tai tapahtuma ideoidaan ja toteutetaan aina jollekin tai jonkun käytettäväksi. (Vilka ja Airaksinen 2003, 38–39.)

Sosiaali- ja terveysalalla tehokkuusajattelun mukaan ammattihenkilöstön osaamista tulisi käyttää enemmän hyödyksi ja tuottaa taitoja käytännön menetelmiksi. Menetelmät voivat olla esimerkiksi palvelua, erilaisia tuotteita tai eri menetelmien yhdistelmä. (Jämsä ja Manninen 2000, 10–13.) Uutta toimintaa luodessa aiheita tulee tarkastella useista eri näkökulmista sekä verrata aiempaan teorian käyttöön (Vilka 2015, 147–148). Käytännön menetelmien tavoitteena on eri asiakasryhmien hyvinvoinnin ja vuorovaikutuksen kehittäminen (Jämsä ja Manninen 2000, 14).

Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa lapsille osallistavaa ja mielekästä kerhotoimintaa. Tavoitteena oli lasten äänen kuuleminen kaverikerhon suunnittelussa ja toteutuksessa, jotta osallisuuden kokemus toteutui. Opinnäytetyön tarkoituksena oli suunnitella, toteuttaa, arvioida ja sen kautta kehittää Mannerheimin Lastensuojeluliiton Järvi-Suomen piirin kaveritoimintaa. Tarkoituksena oli luoda kaveritoiminnan kerhokokonaisuus ja lisäksi blogikirjoitus (liite 1), jonka tarkoituksena oli tuoda näkyvyyttä Mannerheimin Lastensuojeluliiton Järvi-Suomen piirin kaveritoiminnalle.

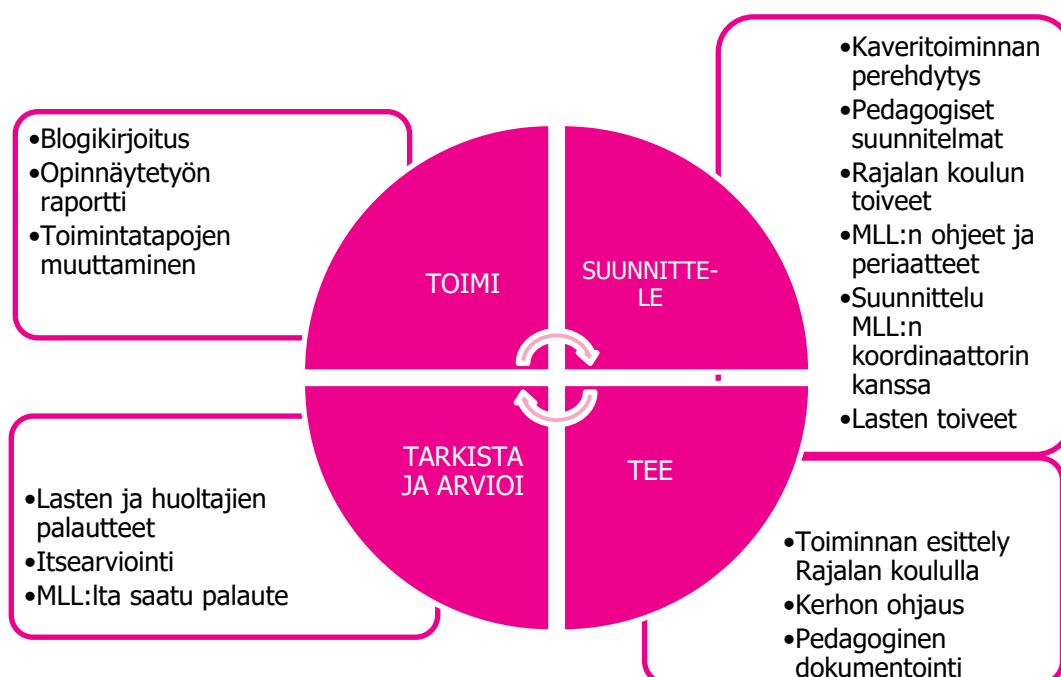
Opinnäytetyön toiminnallinen osuus koostui kaverikerhon esittelystä Rajalan koululla, pedagogisesta suunnittelusta sekä kerhotoiminnan toteutuksesta. Kaverikerhon aikana kirjaimme kaikki toiminnassa tapahtuneet asiat ylös päiväkirjan muotoon. Päiväkirjan kirjoittamisen avulla refleктоimme omaa oppimaamme, mikä auttoi kehittämään meitä ohjaustehtävissä sekä lasten kanssa työskentelemissä. Opinnäytetyön kerhotoiminnan toteutuksessa käytimme opinnäytetyöpäiväkirjaa, jotta oma ammatillisuus pystyi kehittymään. Vilkan ja Airaksisen (2003, 19) mukaan opinnäytetyöprosessissa päiväkirja on tärkeä työväline muistin tukemisessa, sillä opinnäytetyöprosessi on pitkä kokonaisuus.

Tarkka dokumentointi mahdollisti havainnoinnin toiminnassa ja kaverikerhotoiminnan kehittämisen koko prosessin ajan.

Opinnäytetyön kaverikerhotoiminnassa varhaiskasvatussuunnitelman perusteet näkyivät siten, että kaikki toiminta oli pedagogisesti suunniteltua ja tavoitteellista. Toimintaa ohjasivat osa varhaiskasvatussuunnitelmassa esiintyvistä tavoitteista, joiden pohjalta kerhojen pedagogiset suunnitelmat tehtiin. Ohjaavia tavoitteita olivat monipuolisen pedagogisen toiminnan mahdollistaminen, yksilöllisen tuen tarpeiden huomioiminen, yhteistyö- ja vuorovaikutustaitojen kehittäminen ja toisten kanssa vastuullisesti toimimisen edistäminen sekä osallisuuden lisääminen (Opetushallitus 2016, 15–16). Pedagogista dokumentointia tehtiin kerhotoiminnan aikana koko ajan kuvien ja päiväkirjan muodossa. Dokumentoinnin tarkoituksena oli saada konkreettista näyttöä toiminnasta sekä arvioida tavoitteiden toteutumista.

6.1 Kaverikerhotoiminnan prosessikuvaus

Opinnäytetyön kehittämisprosessin kuvaamisessa käytimme Demingin ympyrää havainnollistamaan, kuinka suunnittelu-, toteutus- sekä kehittämisvaiheet etenivät (kuvio 1). Demingin PDCA-ympyrä on yhdysvaltalaisen Edward Demingin luoma toiminnan kehittämisen malli. Demingin ympyrä kuvaa kehittämisen syklistä luonnetta ja se koostuu neljästä eri vaiheesta. Demingin ympyrän vaiheet ovat PLAN (suunnittele), DO (tee), CHECK (tarkista ja arvioi) sekä ACT (toimi). Toiminnan kehittäminen alkaa suunnittelusta, jolloin pohditaan esimerkiksi toiminnan vaiheet, henkilöstömäärä ja materiaalit. Suunnitteluvaiheen jälkeen toimintaa toteutetaan, minkä tavoitteena on nähdä, tapahtuuko toiminta siten, kuinka se suunniteltiin. Toteutuksen jälkeen toimintaa tarkistetaan ja arvioidaan eli lopputuloksia tutkitaan, jotta nähdään missä on puutteita ja kehitettävää. Kun puutteet ja kehittämiskohteet on löydetty, toimintaa korjataan ja toimintatavaksi tulee uusi, kehitetty toiminta. (Sarala ja Sarala 2010, 99–101.)

KUVIO 1. Opinnäytetyön kehittämisprosessin kuvaus Demingin ympyrässä. (mukaillen Sarala ja Sarala 2010, 100)

Kaverikerhon suunnittelu eli PLAN-vaihe alkoi maaliskuussa 2017, jolloin kävimme Mannerheimin Lastensuojeluliiton Järvi-Suomen piirin järjestämän kaveritoimintaan liittyvän koulutuksen. Koulutus sisälsi perehdytyksen Mannerheimin Lastensuojeluliiton periaatteisiin ja toimintaan. Koulutus sisälsi myös kattavan perehdytyksen siitä, mitä kaveritoiminnan eri toimintamuodot pitävät sisällään. Koulutuksesta saimme tietoa siitä, mitä kaveritoiminta pitää sisällään, mitkä ovat eri toimintamuotojen tavoitteet sekä mihin kokemuksiin kaveritoiminnassa on päästy muissa Mannerheimin Lastensuojelutyön piireissä.

Suunnitteluvaiheessa käytimme Savonia-ammattikorkeakoulun pedagogisen ohjauksen suunnitteluohjelmaa (liite 2). Rajalan koulun toiveet, esimerkiksi kerhoajankohdasta ja Mannerheimin Lastensuojeluliiton arvot sekä kaveritoiminnan periaatteet ohjasivat pedagogista suunnitteluamme. Pedagogisiin suunnitelmiin kirjasimme muun muassa toiminnan tavoitteet, ajankäytön suunnitelman sekä konkreettisen kuvauksen toiminnan sisällöstä. Tarvittavista materiaaleista oli tärkeää tehdä tarkka kuvaus suunnitelmaan, jotta toimeksiantajamme pystyi hankkimaan tarvittavat välineet. Suunnittelimme kerhokerrat siten, että jokainen kerta oli erilainen. Suunnittelussa otimme huomioon lasten toiveet sekä varmistimme monipuolisen ja kattavan sisällön. Vaikka kerhokerrat olivat erilaisia, pidimme niissä ”punaisen langan” eli toiminnassa oli selkeä struktuuri ja toistuvia elementtejä.

Toteutusvaiheeseen (DO) kuului kaverikerhon ohjaaminen, pedagoginen dokumentointi sekä havainnointi. Pedagoginen dokumentointi sisälsi opinnäytetyön päiväkirjan kirjoittamisen sekä kuvien ottamisen kerhoissa. Kuvien ja päiväkirjan avulla pystyimme havainnoimaan tavoitteiden toteutumista, omaa toimintaamme ohjauksessa sekä pohtimaan mahdollisia kehittämisen kohteita. Havaintojen mukaan muokkasimme seuraavien kertojen suunnitelmia.

Keräsimme lapsilta palautetta koko kaverikerhon ajan sekä kerhon loppuun kirjallisilla lomakkeilla sekä lapsilta, että heidän huoltajiltaan. Lasten ja huoltajien palautteiden avulla tarkistimme ja arvioimme (CHECK) kaverikerhotoimintaa ja sen vaikuttavuutta. Palautteen kautta pystyimme arvioimaan tavoitteiden toteutumista sekä kehittämiskohteita. Opinnäytetyöprosessiin kuuluu opiskelijan oma itsearviointi, jossa kuvataan omaa oppimista opinnäytetyöprosessin aikana.

Toimintavaiheeseen (ACT) kuului opinnäytetyön raportin ja blogikirjoituksen kirjoittaminen. Kirjoitus julkaistiin Mannerheimin Lastensuojeluliiton Järvi-Suomen piirin sekä Kuopion Lupa innostua -blogeihin. Blogikirjoituksen tarkoituksena on esitellä kaveritoimintaa pintapuolisesti, mahdollisesti innostaa uusia ihmisiä mukaan toimintaan sekä lisätä tietoisuutta.

6.2 Kaverikerhotoiminnan esittely ja lasten innostaminen toimintaan

Kaverikerhotoiminta toteutettiin yhteistyössä Rajalan koulun kanssa. Mannerheimin Lastensuojeluliiton Järvi-Suomen piirin tukihenkilötoiminnan koordinaattorin Krista Sutisen (2017–03–02) mukaan yhteistyötä koulujen kanssa kehitetään koko ajan muun muassa ottamalla koulujen toiveet huomioon. Koulut voivat kertoa, mitkä ovat heidän huomaamansa lasten tarpeet, esimerkiksi kaveriparitai kerhotoiminnalle. Sutisen (2017–03–02) mukaan koulujen osallisuus on tärkeää kaveritoiminnalle

ja toimintaa pyritään tekemään vuorovaikutuksessa koulujen kanssa. Myös Kenttälä (2008, 14) toteaa, että lasten osallisuutta vahvistaa se, että lasten ja nuorten kanssa toimivat tahot ovat tiiviissä ja aktiivisessa vuorovaikutuksessa koulujen kanssa.

Esittelimme kaverikerhoa Rajalan koululla syyskuussa 2017 kolmelle kakkosluokalle ja kahdelle kolmosluokalle. Kaverikerhoa esiteltiin koululla, jotta tavoitimme kaikki kohderyhmämme lapset. Esittelyn tavoitteena oli madaltaa lasten kynnystä ilmoittautua kerhoon, koska ilmoittautuminen tuli tehdä puhelimitse tai sähköpostitse toimeksiantajallemme. Kaverikerhotoiminnan esittely ja lasten innostaminen mukaan toimintaan oli erityisen tärkeä vaihe opinnäytetyömme prosessissa. Myös Jämsä ja Manninen (2000, 118–119) toteavat, että kohderyhmän tavoittaminen ja heille tiedottaminen tapahtumasta tai palvelusta on tärkeä osa tuotekehityksen prosessissa. Kaverikerhotoiminnan ulkoisen mainostamisen tarkoituksena oli saada kohderyhmä kiinnostumaan palvelusta. Tarvittavaa osallistujamäärää ei olisi ehkä saatu, jos esittelyä ei olisi pidetty.

Luokat, joissa esittelimme kaverikerhotoimintaa, olivat ennalta sovittu Rajalan koulun vararehtorin kanssa. Hän oli myös sopinut vierailuistamme luokissa opettajien kanssa, joten kaikki osasivat odottaa tuloamme. Jokainen esittely kesti noin 20 minuuttia, jonka aikana esittelimme itseämme, kerroimme toiminnastamme sekä ohjasimme leikin maskotin kanssa. Kerroimme lapsille, mikä kaverikerho on ja mitä siellä tullaan tekemään. Painotimme, että kerhoon voisi tulla erityisesti lapset, joilla ei ole muita harrastuksia. Kerroimme myös, että lapset saavat itse vaikuttaa siihen, mitä kerhossa tehdään. Annoimme lapsille kerhotoiminnasta mainoksen (liite 3), jossa olivat ohjeet ilmoittautumiseen sekä kerhotoiminnan esittely lyhyesti.

Kaverikerhotoiminnan esittelyn jälkeen tutustuimme kerhon maskottiin. Kerhon maskotti halusi tutustua kaikkiin lapsiin. Aikaa oli kuitenkin vähän, joten se täytyi tehdä nopeasti leikin avulla. Ohjasimme, että maskotin tulee käydä jokaisen lapsen sylissä mahdollisimman nopeasti ja otamme aikaa sekuntikellolla. Tavoitteena oli saada mahdollisimman lyhyt aika. Jokaisen luokan lapset innostuivat leikistä todella paljon ja halusivatkin leikkiä sen uudestaan. Tärkeää leikissä oli, että jokainen lapsi oli mukana ja lasten välinen yhteistyö toimi.

Yhteisen osallistavan toiminnan avulla saimme lapset innostumaan kaverikerhosta ja varsinkin maskotista. Kaverikerhon ensimmäisellä kerralla lapset kysyivät heti, missä maskotti on, joten se oli selvästi jäänyt heidän mieleensä. Esittelykäynnit olivat kokonaisuudessaan hyviä ja tarpeellisia, koska lapset tapasivat meidät ja me heidät. Lapset saivat heti konkreettisen kuvan, mitä kerhossa tulee tapahtumaan.

6.3 Kaverikerhon rakenne

Toteuttamaamme kaverikerhotoimintaa oli vuonna 2017 syys-marraskuun aikana kuusi kerhokertaa. Kerhon ajankohta oli keskiviikkoisin kello 8.30-9.30 Rajalan koululla. Keskiviikkoamuisin lapsilla alkoi koulu vasta kymmeneltä, joten lapset saivat kaverikerhon avulla aamuksi mielekästä toimintaa. Kaverikerho toteutettiin Rajalan koulun tiloissa, mikä loi lapsille turvallisuutta tutun ympäristön

vuoksi. Kaverikerhoon ilmoittautuneita lapsia oli kymmenen, joista puolet oli kakkos- ja puolet kolmosluokkalaisia.

Kaverikerhon rakenteessa oli selkeä struktuuri, joka toistui joka kerta. Kerho alkoi aina lasten vastaanottamisella ja kuulumiskierroksella, joiden jälkeen aloitettiin itse toiminta. Jokakertainen kuulumiskierros oli tärkeä hetki lapsille, koska jokainen sai silloin vapaasti kertoa omia kuulumisiaan ja ajatuksiaan. Kuulumiskierroksessa tärkeää oli toisten kuunteleminen. Ahosen (2017, 196–197) mukaan toiminnan struktuuri auttaa lasta käyttäytymisensä säätelyssä, koska hän osaa varautua, mitä seuraavaksi tapahtuu.

Toisten kuuntelemisen, muiden kerholaisten puheenvuorojen kunnioittamisen ja vuorottelun selkeyttämiseksi käytettiin apuna pehmolelunallea, joka toimi kerhon maskottina. Käytimme maskottia osittain sadutuksen menetelmänä varmistaaksemme, että jokaisen lapsen ääni saatiin kuuluviin. Sadutuksella tarkoitetaan työvälinettä, jonka tarkoituksena on lisätä lasten osallisuutta ja heidän kuuntelemistaan. Sadutusta voidaan käyttää eri tavoin. (THL s. a.) Käytimme maskottia esimerkiksi vuorottelun selkeyttämiseksi ja puheenvuorojen ja kuuntelemisen välineenä. Puheenvuoro oli sillä, jolla nalle oli kädessään ja toisten tuli kuunnella häntä. Harjoittelimme toisten kuuntelemista ja vuorottelua joka kerhokerralla.

Kaverikerhon ajan keräsimme jatkuvasti palautetta lapsilta sekä kerhokertojen lopuksi myös heidän huoltajiltaan. Palautteiden avulla pystyimme arvioimaan kerhon tavoitteiden toteutumista ja pohtimaan mahdollisia kehittämisen kohteita seuraaville kerhokertoille sekä tulevaisuutta varten. Kerhokertoilla käyttämämme palautteenkeruumenetelmät olivat lapsilähtöisiä. Keräsimme palautetta esimerkiksi piirtämällä, käyttämällä tarroja tai liikunnan avulla.

Kaverikerhon jokaisella kerhokerralla toimintaa ohjasivat opinnäytetyömme avainkäsitteet. Osallisuutta ja lapsen äänen kuulumista vahvistimme kuuntelemalla ja toteuttamalla lasten toiveita kerhon sisällöstä. Opinnäytetyömme kaverikerhossa mahdollistimme lasten vaikuttamisen kokemuksia ottamalla heidän toiveensa huomioon ja toteuttamalla niitä mahdollisuuksien mukaan. Huomioimme jokaisen lapsen yksilöllisesti ja tuimme heitä tarvittaessa. Varmistimme hyvän ryhmähengen toteutumisen monipuolisen toiminnan avulla ja annoimme mahdollisuuksia uusien kaverisuhteiden luomiseksi. Yhteisöllisyyden muodostumista tuki kerhon yhteiset säännöt ja yhteistoiminta. Kaverikerho tuki monipuolisesti lasten hyvinvointia ehkäisemällä yksinäisyyttä pedagogisen toiminnan avulla. Seuraavissa luvuissa esittelemme jokaisen kerhokerran sisällön ja toiminnan tavoitteet.

6.3.1 Tullaan tutuiksi

Ensimmäisellä kaverikerhokerralla päätavoitteena oli tutustua toisiin. Tutustuminen on tärkeä vaihe ryhmän toimimisen kannalta. Turvallisen ja luotettavan ilmapiirin vuoksi lapset uskaltavat olla oma itsensä ja ilmaista mielipiteitään. Ryhmään tutustumisen tärkeys korostuu pienessä ryhmässä, koska vuorovaikutustilanteita on enemmän ja käsiteltävät asiat ovat usein henkilökohtaisempia kuin isossa

ryhmässä. Turvallisen ympäristön avulla vuorovaikutus lisääntyy ja ryhmä toimii paremmin. (Haanpää 2016, 15–16.)

Kerho alkoi itsemme esittelyllä, minkä jälkeen lapset saivat vuorotellen kertoa oman nimensä sekä miltä luokalta ovat. Pikaisen tutustumisen jälkeen esittelimme maskottimme, joka oli jo lapsille tuttu kerhon esittelypäivästä. Olimme jo tuolloin luvanneet lapsille, että maskotille keksitään kerhossa nimi, joten aloimme miettiä sopivaa nimeä. Maskotin nimeksi päätimme yhteisymmärryksessä Ilo-nalle. Nimen päättämisen jälkeen Ilo kiersi jokaisen lapsen sylissä, jolloin lapset saivat kertoa jotain itsestään.

Teimme lasten kanssa yhdessä kaverikerholle säännöt. Muhosen ym. (2009, 29) mukaan yhteisten tavoitteiden laatiminen yhdessä ryhmän kanssa mahdollistaa ryhmän niin sanotun punaisen langan. Laaditut tavoitteet selkeyttävät, miksi ryhmä kokoontuu ja sen tarpeen. Myös Juusola (2015, 112) toteaa, että säännöt takaavat turvallisuuden ja oppimisrauhan jokaiselle ryhmän jäsenelle. Koska kaverikerhossa tavoitteena oli vahvistaa lasten kaveritaitoja, tuli säännöt ja tavoitteet laatia sen mukaan, miten kaveritaitoja saadaan vahvistettua ja kehitettyä. Yhdessä laaditut säännöt vahvistivat lasten ryhmään kuulumisen tunnetta, sillä he saivat itse osallistua niiden laatimiseen. Rajojen asettaminen tuo lapselle turvallisuuden tunteen ja tukee hänen fyysistä ja psyykkistä hyvinvointiaan. Lapset ymmärtävät sääntöjen merkityksen ja sitoutuvat niihin paremmin, kun saavat itse vaikuttaa niihin. Yhteiset säännöt ja tavoitteet ovat ryhmän toimimisen perusta, sillä ne antavat toiminnalle merkityksen ja kokoaa ryhmäläisiä yhteen. Yhteiset säännöt ja tavoitteet helpottavat myös arviointia, jotta toimintaa voi kehittää. (Muhonen ym. 2009, 29, 32; Kinnunen 2005, 22; Ahonen 2017, 163.) Juusolan (2015, 112) mukaan jokaisessa lapsiryhmässä tulisi olla vähintään säännöt, jotka kieltävät kiusaamisen, väkivaltaisen käytöksen sekä kehottavat kohteliaaseen käytökseen ja toisten kunnioittamiseen.

Lapset saivat keksiä sääntöjä, jotka heidän mielestään olisivat hyviä kerholle ja kirjasimme ne isolle paperille, joka laitettiin esille jokaisella kerhokerralla. Sääntöjen päättämisen jälkeen lapset saivat koristella paperin puukynillä ja tarroilla. Koristeluvaihe oli selvästi lasten mieleen ja he olisivat halunneet jatkaa koristelua. Sääntöjen tekemisen jälkeen keksimme kerholle nimen. Idea kerhon nimestä tuli lapsilta todella nopeasti ja he halusivat sen liittyvän maskottiin. Kerhon nimeksi päätettiin yksimielisesti Ilo-nalle -kerho.

Pelasimme erilaisia tutustumisleikkejä, jotta kaikki oppivat toistensa nimet ja ryhmäytyminen mahdollistui. Leikkien jälkeen kysyimme lasten toiveita siitä, mitä he haluaisivat tehdä kerhossa. Annoimme Ilo-nallen vuorotellen lasten syliin, jolloin heillä oli puheenvuoro ja he saivat sanoa toiveensa. Pidimme huolen, että jokaista lasta kuunneltiin ja jokainen sai sanoa omat toiveensa. Kerhon lopuksi keräsimme lapsilta palautetta kerhokerrasta hymynaamojen ja tarrojen avulla.

6.3.2 Ulkoillaan yhdessä

Ulkoilukerran tavoitteena oli luoda ryhmähenkeä ja yhteisöllisyyttä liikunnan ja ilon kautta. Olimme ennalta suunnitelleet, että maskottimme on leikisti karannut metsään ja meidän täytyy yhdessä etsiä se ulkoa. Kerroimme lapsille, että nyt on hätätilanne, koska maskottimme Ilo-nalle on lähtenyt yksin ulos ja se täytyy löytää. Lapset innostuivat maskotin etsimisestä ja löysivätkin sen nopeasti. Käyttämässämme menetelmässä mukailtiin sadutusta. Toimimme itse sadun kertojina ja tavoitteena oli kertomamme sadun avulla innostaa lapset toimintaan. Karlssonin (2014, 185) mukaan aikuisen tehtävä lapsiryhmässä on tuottaa uutta tietoa ja luoda toimintatapaa, johon lapset voivat tarttua. Jantunen ja Haapaniemen (2013, 247) mukaan kerronnalla lapselle annetaan mahdollisuus kokea uusia elämyksiä. Lapsi oppii kuuntelemisen taitoa, kun aikuinen itse eläytyy kerrontaan ja luo samalla yhteisen elämyshetken. (Jantunen ja Haapaniemi 2013, 247.)

Seuraavaksi pelasimme lasten toivepelejä, jotta ryhmähenki ja yhteisöllisyys vahvistuivat. Osallistuimme peleihin, jolloin innostimme lapsia ja yhteenkuuluvuuden tunne lisääntyi. Aikuisen toiminnalla lapsen seurassa on suuri merkitys lapsen onnellisuuteen. Lapset sitoutuvat aikuisiin eri tavalla kuin toisiin lapsiin. (Lindon 2011, 6.) Aikuisten osallistuminen peleihin ja leikkeihin osoittaa lapsille kiinnostusta heidän kanssaan olemisesta (Karlsson 2014, 166). Pelien jälkeen menimme sisälle kerhotilaan piirtämään isolle yhteiselle paperille, mitä ulkoa jäi mieleen. Piirtämisen jälkeen jokainen sai kertoa vuorollaan, mitä oli piirtänyt ja muiden tuli kuunnella. Karlssonin (2014, 45) mukaan yksi sadutuksen toimintatapa on piirtäminen. Piirtämisen avulla lapsi voi ilmaista tarinansa ja kertoa siitä sen jälkeen aikuiselle (Karlsson 2014, 45). Kerhokerran lopuksi keräsimme lapsilta palautetta hymiöiden avulla. Olimme laittaneet seinälle valmiiksi lapsille tutut hymynaamat, joihin he saivat laittaa vuorollaan tarran sopivan hymiön kohdalle.

6.3.3 Askartelua syksyn lehdistä

Kolmannen kerhokerran tavoitteena oli oppia uutta askartelutyön avulla, kehittää kädentaitoja sekä opetella kaveritaitoja, kuten esimerkiksi jakamista ja toisten auttamista. Ennen askartelun aloittamista kävimme tutustumiskierroksen Ilo-nallen kanssa, koska mukana oli uusi kerholainen. Tutustumiskierroksen avulla uusi kerholainen pystyi tuntemaan olonsa tervetulleeksi kerhoon.

Askartelun tarkoituksena oli käyttää syksyn lehtiä erilaisin menetelmin. Lapset saivat valita muutamia kuivatettuja lehtiä, joita aikoivat käyttää askartelutyössään. Esittelimme aluksi mahdollisia menetelmiä, joita olivat esimerkiksi lehden ääriviivojen piirtäminen, vahaliidulla värittäminen, liimaaminen, maalaaminen tai mikä tahansa, mitä lapset itse keksivät. Askartelutyön tavoitteena oli lasten osallisuuden lisääminen. He saivat itse päättää, millaisen työn he halusivat tehdä ja millaisin menetelmin. Osallisuus toteutuu parhaiten, kun lapselle annetaan vaihtoehtoja ja mahdollisuus vaikuttaa päätökseensä. Lapselle tulee selvittää, mitä vaihtoehtoja hänellä on käytettävissä, miten ne toimivat ja mihin ne vaikuttavat. (Freeman 2006, 15-16.) Osallisuutta tuki lasten rohkaiseminen ja innostaminen erilaisten menetelmien kokeiluun. Askartelutehtävässä käytetty ohjausmenetelmä mukaili epäsuoraa ohjaamista (Sääkslahti 2018, 193; Kirveslahti ym. 2015, 232), koska lapsille annettiin erilaisia

vaihtoehtoja. Lapset saivat päättää itse käyttämänsä menetelmät, jonka vuoksi lopputulos oli jokaisella erilainen. Epäsuorassa ohjauksessa tarkoituksena on, että lapsi saa itse keksiä toimintatavan ja aikuinen kannustaa häntä kokeilemaan erilaisia menetelmiä (Sääkslahti 2018, 193; Kirveslahti, Sivén, Vahala ja Vihunen 2015, 232).

Askartelutyössä kaikki lapset innostuivat varsinkin lehtien maalaamisesta ja niiden painamisesta paperille ja he kokeilivat innokkaasti erilaisia menetelmiä, mikä oli tarkoituskin. Maaleja olivat päävärit punainen, keltainen ja sininen, joista pystyi tekemään paljon erilaisia värisekoituksia. Huomasimme lasten kiinnostuvan erityisesti värien sekoittamisesta ja niiden käyttämisestä. Lapset toimivat askartelussa melko itsenäisesti ja pysyivät apua aina tarvittaessa. Jokaisesta työstä tuli aivan erilainen, koska lapset saivat itse valita käyttämänsä menetelmät. Kerhokerran lopuksi keräsimme kerhokerrasta palautetta käyttämällä lapsille tuttuja hymiöitä. Tarkoituksena oli liimata lehti sellaisen hymiön alle, mikä tunne lapsella oli kerhokerrasta.

6.3.4 Liikutaan yhdessä

Neljännellä kerhokerralla olimme koulun liikuntasalissa. Kerhokerran aluksi suunnittelimme lasten kanssa yhdessä kaverikerhon toivekertaa. Lapset saivat kirjoittaa ja/tai piirtää kartongille heidän omia toiveitaan. Suunnittelun jälkeen pelasimme erilaisia pelejä, kuten Viivahippaa, Peikko ja Keiju -leikkiä sekä Kinuskia. Pelien tarkoituksena oli purkaa energiaa ja kehittää vuorovaikutustaitoja liikunnan kautta. Toteutimme pelit lasten toiveiden mukaisesti, mutta ohjasimme heille myös uusia pelejä, jotta kaikki saivat uusia kokemuksia. Pelien toteutuksessa huomioimme kerhon säännöt ja niiden noudattamisen tärkeyden. Kertasimme sääntöjä tarvittaessa, mikä oli tärkeää kaveritaitojen kehittämisen kannalta.

Lapsen minäkuva voi vahvistua, kun liikunnasta saa hyviä kokemuksia. Jos kokemukset ovat huonoja, se voi vaikuttaa lapsen innottomuuteen leikkejä kohtaan. Lasten välistä vuorovaikutusta voidaan harjoitella erilaisilla ryhmäleikeillä, sillä niissä opetellaan ottamaan toiset lapset huomioon. Ryhmäleikeissä on erilaisia sääntöjä, joita tulee noudattaa, koska muuten yhdessä leikkiminen ei onnistu. Tärkeää on, että lapsi saa jatkuvasti positiivista palautetta aikuisilta, jotta myönteiset kokemukset liikunnasta mahdollistuvat. (UKK-instituutti 2014.) Leikimme lasten kanssa isolla värikkäällä leikkivarjolla, jonka tarkoituksena oli harjoitella kerholaisten välistä yhteistyötä. Tarkoituksena oli, että jokainen lapsi osallistui leikkiin ja jokaisella oli siinä yhtä tärkeä rooli. Korostimme yhteistyön ja toisten huomioimisen tärkeyttä, jotta leikki pystyi toteutumaan.

Kerhokerran lopuksi keräsimme palautetta iloisen, neutraalin ja surullisen hymynaaman avulla. Hymynaamat olivat kiinni kolmessa sankossa. Lapset saivat heittää oman hernepussinsa siihen sankoon, mikä kuvasi heidän tunnettaan liikunnallisesta kerhokerrasta. Hernepussien heittämisessä annoimme lapsille paljon aikaa pohtia, mihin sankoon he halusivat heittää hernepussin. Kuitenkin tällaista toimintatapaa ja sen tuloksia tulee arvioida kriittisesti, sillä lapsella voi olla suorittamispaaineita hernepussin heitossa. Kannustimme ja rohkaisimme lapsia, jotta myönteiset kokemukset mahdollistuivat.

6.3.5 Lasten toivekerta

Lasten toivekerralla (ks. liite 2) teimme maalaustöitä ja vietimme lelopäivää. Toivekerran tavoitteena oli vahvistaa lasten osallisuutta toteuttamalla heidän toiveitaan sekä kehittää ryhmähenkeä entisestään. Lasten parissa tehtävä toiminta tulisi suunnitella yhdessä lasten kanssa, jotta heidän aktiivinen osallistuminen mahdollistetaan ja toiminta olisi lapsilähtöistä. Lasten mielipiteiden kuulemisella voidaan varmistaa lasten näkemysten ja heidän oman kulttuurinsa esiin tuominen. (Eskel ja Marttila 2013, 90.) Toivekerralle erittäin toivottuja asioita olivat lelopäivä sekä maalaaminen.

Kerhokerran kuulumiskierroksen yhteydessä jokainen lapsi sai vuorollaan esitellä lelunsa ja kertoa siitä. Jos lapsella ei ollut lelua mukanaan, hän sai kertoa omasta lempilelustaan. Myös meillä oli omat lelumme mukana, jotka esittelimme. Lelujen esittelyn jälkeen aloitimme maalaustöiden tekemisen. Maalaustöiden tarkoituksena oli laittaa lusikalla leivinpaperille niitä värejä, joita itse halusi laittaa. Leivinpaperin liukas pinta hylki värejä, joten ne jäivät paperin pinnalle ja niitä pystyi liikuttamaan halunsa mukaan. Kun kaikki halutut värit olivat leivinpaperilla, sen päälle asetettiin yhdessä ohjaajan kanssa kelmu. Keltu nostettiin varovasti pois leivinpaperilta ja asetettiin tavallisen paperin päälle. Paperia sai halutessaan vielä rypistää tai taitella ja kokeilla erilaisia menetelmiä. Lapset innostuivat varsinkin värien sekoittelusta ja paperin rypistelystä.

Koko kerhokerran ajan lapset auttoivat toisiaan, esimerkiksi kelmun nostamisessa ja jälkien siivoamisessa. Kerhokerralla ryhmästä huomasi heidän välisen yhteisöllisyyden ja yhdessä tekemisen. Toivekerralla keräsimme palautetta hymiöillä. Jokainen lapsi sai piirtää pienelle paperilapulle mitä halusivat ja laittaa paperin sen hymiön alle, mikä kuvasti omaa tunnetilaa kerhokerrasta.

6.3.6 Yhteiset pikkujoulut

Kerhon pikkujouluissa koristelimme pipareita ja pelasimme pelejä. Piparien koristelussa oli tärkeää toisten huomioonottaminen, esimerkiksi koristelutarvikkeiden käytössä. Koristelun ja pelien jälkeen teimme piparien vaihdot. Tarkoituksena oli, että lapset antoivat yhden omista pipareistaan toiselle lapselle. Pipari tuli antaa sellaiselle, joka ei ollut vielä saanut piparia keneltäkään. Yksi lapsista ei halunnut osallistua piparien vaihtoon, joten hänen ei tarvinnut osallistua. Ohjaajina kunnioitimme hänen päätöstään. Orasen (2008, 9) mukaan osallisuus ei aina tarkoita osallistumista. Osallisuus voi toteutua myös mielipiteen ilmaisuna sekä vaikuttamisena siten, että tekee päätöksen osallistumattomuudesta (Oranen 2008, 9). Aikuisen tulee huomata, jos lapsi vastustaa toimintaan osallistumista eikä osaa ilmaista sitä itse. Lasta tulee ymmärtää, eikä toimintaan saa pakottaa vasten lapsen omaa tahtoa. Lapselle ei koskaan saa tulla oloa, että hänet on pakotettu mukaan toimintaan. (Unicef 2003, 17.)

Viimeiselle kerhokerralle olimme tehneet palautelomakkeet, jossa oli ylhäällä jo aikaisemmin käytetyt hymynaamat. Pyysimme lapsia merkitsemään paperiin sopivan hymiön, mikä kuvasi hänen tunnetilaansa kerhokerrasta. Lapset saivat myös kirjoittaa hymiön alle perusteluita, miksi valitsi kyseisen hymiön. Paperissa oli kysymys, mikä kerhokerta oli lasten mielestä kivoin ja he saivat ympyröidä

niistä mieluisimman. Lopuksi pyysimme lapsia istumaan piiriin ja jaoimme heille diplomit (liite 4) kerhoon osallistumisesta.

6.4 Opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys

Sosiaalialan ammattieettiset periaatteet ohjaavat sosiaalialan ammattihenkilöstöä työskentelemään ammatillisesti ja eettisten käytäntöjen mukaisesti. Sosiaalialalla ammatillisesti tehtävä työ perustuu yksilön kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistämiseen sekä ihmisoikeuksien, ihmisarvon ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden turvaamiseen. Jotta yksilön ihmisarvoa, ihmisoikeuksia ja oikeudenmukaisuutta voidaan turvata, työntekijän tulee kunnioittaa erilaisuutta sekä kohdata asiakkaat arvostavasti. Sosiaalialan työssä hyvinvointia edistetään vahvistamalla asiakkaan voimavaroja ja osallisuutta, ehkäisemällä syrjäytymistä sekä tukemalla asiakkaan omia vahvuuksia. Myös varhaiskasvatustilaki ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteet velvoittavat työntekijää vahvistamaan lapsen osallisuutta kuuntelemalla ja ottamalla lapsen mielipiteet huomioon siten, että lapsi saa vaikuttaa häntä koskevilla asioissa. (Talenta 2017, 7, 18.)

Opinnäytetyön luotettavuutta varmisti kaverikerhotoiminnan perehdytys ja aktiivinen yhteistyö koordinaattorin kanssa. Perehdytys antoi meille kattavan pohjan kaverikerhon suunnitteluun ja toteutukseen sekä varmuutta kaverikerhojen ohjaamiseen. Mannerheimin Lastensuojeluliiton kaveritoiminta oli meille uusi toimintamuoto, joten perehdytys takasi tietopohjan toiminnan tavoitteista ja periaatteista. Sen vuoksi meillä oli vaadittava valmius ohjata kaveritoiminnan kerhoja periaatteiden mukaisesti.

Kaverikerhoon ilmoittautumiset vastaanotettiin Mannerheimin Lastensuojeluliiton Järvi-Suomen piirissä puhelimitse tai sähköpostitse. Yhteydenoton jälkeen toimeksiantajamme toimitti huoltajille täytettäväksi tietolomakkeen (liite 5), joka tuli palauttaa ensimmäisellä kerhokerralla. Tietolomakkeeseen tuli muun muassa lapsen tiedot, huoltajien tiedot, luvan varmistaminen kuvauksesta sekä muuta tietoa, mitä kerhonohtajien tuli tietää. Tietolomakkeen avulla pystyimme kerhossa huomioimaan jokaisen lapsen erityiset tarpeet ja suunnittelemaan toimintaa sen mukaan. Koska pedagogiseen dokumentointiin kuului valokuvia lapsista, oli erityisen tärkeää varmistaa luvat valokuvaamiseen huoltajilta. Tietolomakkeessa kuvauslupaa kysyttiin kolmessa eri kohdassa. Huoltajilta varmistettiin saako lasta kuvata, saako kuvia käyttää Mannerheimin Lastensuojeluliiton Järvi-Suomen piirin mainonnassa ja saako opinnäytetyössä käyttää lapsista otettuja valokuvia. Kun tiesimme etukäteen, ketä ei saanut kuvata, otimme sen joka kerhokerralla huomioon. Myös blogikirjoituksessa käytetyt kuvat ovat tarkkaan harkittuja. Tietolomakkeen kohdassa viisi kysytään, saako työntekijä tehdä yhteistyötä lapsen kanssa toimivien ammattilaisten kanssa. Varhaisen puuttumisen kannalta tietolomakkeessa varmistettu asia on merkittävä, jos huoli herää tai tuen tarpeita havaitaan.

Ilmoittautumisen jälkeen lasten huoltajat saivat kaverikerhon ohjaajista kuvauksen sekä listauksen kerhokertoista (liite 6). Huoltajille luotettavuutta toi, että he näkivät kuvallisen esittelyn kerhonohtajista sekä kuvauksen kerhon tavoitteista. Kerhokertojen listaus ja esittely toivat heille varmuutta kerhosta ja sen sisällöstä. Kaverikerhot toteutettiin Rajalan alakoululla, joten lasten oli helppo tulla

kaverikerhoon. Tilat ja luokat olivat heille tuttuja, mikä varmisti turvallisuuden tunnetta. Kaverikerholle oli laadittu oma turvallisuussuunnitelma, johon perehdyimme ennen toiminnan aloittamista. Tutustuimme myös koulun tiloihin perusteellisesti ja kävimme läpi koulun oman turvallisuussuunnitelman.

Kaverikerhon luotettavuutta varmisti lasten kanssa yhdessä laaditut säännöt. Kun tavoitteet ja säännöt laadittiin yhdessä, se selkeytti lapsille, kuinka kerhossa tulisi toimia. Sääntöihin oli lasten kannalta helpompi sitoutua, kun he olivat itse saaneet vaikuttaa niihin. Säännöt vahvistivat turvallisuuden tunnetta, muodostivat merkityksen ja punaisen langan kerholle. (Muhonen ym. 2009, 29; Juusola 2015, 112; Kinnunen 2005, 22.) Yhdessä laaditut säännöt toimivat koko kerhon ajan ohjeena toiminnalle. Kertasimme sääntöjä aina tarvittaessa, jotta kerhon tavoitteisiin voitiin päästä.

Mannerheimin Lastensuojeluliiton Järvi-Suomen piirin (s. a.b, 15) mukaan keskeisimpiä kaveritaitoja ovat muun muassa kyky huomioida toiset, kyky toimia ristiriitatilanteissa sekä vastata toisten toimintaan oikealla tavalla. Merkittävimpiä sääntöjä kaveritaitojen harjoittelun kannalta olivat muun muassa toisten kuunteleminen, ystävällisyys sekä ketään ei saa kiusata. Kenttälän (2008, 27) mukaan kerhotoiminnan eettisyys varmistuu silloin, kun kerhonohtaja puuttuu kiusaamiseen. Kiusaamista voi ilmetä kaikkialla, missä lapset toimivat ryhmässä. Kouluikäisenä sen kohtaaminen on riski itsetunnon positiivisen kehittymisen kannalta. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota lapselle ympäristö, jossa hänen ei tarvitse kohdata minkäänlaista kiusaamista. Tämän toteutuminen vaatii ammattitaitoista ja laadukasta toimintaa, jossa tavoitteena on kiusaamisen ennaltaehkäisy. Aikuisen tehtävänä on ottaa vastuu kiusaamistilanteissa ja varmistaa niiden päättymisen. (Repo 2013, 13; Kinnunen 2005, 22.)

Kaverikerhossa luottamuksen tunnetta vahvisti toiminnan monipuolisuus sekä erilaiset tutustumis- ja ryhmäytymisleikit, joiden tavoitteena oli kehittää lapsen tunnetta omasta ryhmän jäsenyydestä. Tutustuminen ja ryhmäytyminen olivat olennaisia lasten ja meidän välisessä tutustumisessa. Kerhonohtajien tulee olla luotettavia ja taata turvallisuuden tunne lapsille. Kun ohjaaja itse on innokas, se välittyy myös lapsille positiivisena asiana ja heidän luottamus ohjaajaan kasvaa. Kerhonohtaja vaikuttaa omalla toiminnallaan kerhon onnistumiseen ja lasten sitoutumiseen kerhoon. (Kenttälä 2008, 27.)

Kaverikerhotoiminnassa pyrimme luomaan yhdessä toimivan ilmapiirin, jossa jokaisella olisi mukavaa. Lapset saivat samalla mahdollisuuden saada uusia ystäviä oman luokkansa ulkopuolelta. Kerhossa otimme jokaisen lapsen huomioon kokonaisvaltaisesti, emmekä jättäneet ketään huomiotta. Jos kerhossa esiintyi ongelmatilanteita, puutuimme niihin ja kävimme ne läpi rakentavassa hengessä, esimerkiksi sääntöjen kertaamisella. Jokaisessa toiminnassa lasten kannustaminen ja rohkaiseminen olivat tärkeitä. Jos lapselle tuli olo, että hän ei halua osallistua johonkin toimintaan, emme pakottaneet häntä osallistumaan.

Sosiaalialan ammattihenkilöstön tulee noudattaa salassapitovelvollisuutta, joka koostuu kolmesta erikiteijästä. Työntekijää sitoo vaitiolovelvollisuus, asiakirjasalaisuus sekä hyväksikäyttökielto. (Talentia

2017, 38.) Noudatimme näitä sääntöjä siten, että emme puhuneet lasten asioista ulkopuolisille, pidimme lasten tietolomakkeet hyvässä tallessa ja emme käyttäneet lasten tietoja väärällä tavalla. Kuitenkin lapsesta huolen herätessä meidän tuli ottaa yhteys koordinaattoriimme, joka pystyi tekemään mahdollisia toimenpiteitä. Toiminnan päätyttyä tuhosimme lasten tietolomakkeet, etteivät ne päässeet väriin käsiin.

Opinnäytetyön raportissa luotettavuutta tuo lähteiden laajuus ja niiden käytön huolellisuus. Olemme käyttäneet lähteitä monipuolisesti sekä merkinneet lähteet tarkasti. Käyttämämme lähteet ovat pääasiassa ajankohtaisia sekä olemme ottaneet huomioon ajankohtaisia ja yhteiskunnallisia aiheita. Olemme käyttäneet kansainvälistä lähdetietoa.

7 PALAUTTEENKERUU JA KAVERIKERHON ARVIOINTI

Kaverikerhon arvioinnissa käytimme lapsilta sekä huoltajilta saatuja palautteita. Vilkan ja Airaksisen (2003, 157) mukaan toiminnasta on suositeltavaa kerätä palautetta kohderyhmältä, jotta tavoitteiden toteutumisen arviointi ei jäisi ainoastaan omatulkintaiseksi. Opinnäytetyössä kerättiin lapsilta palautetta jokaisen kerhokerran jälkeen sekä kerhon loputtua palautelomakkeilla sekä lapsilta että heidän huoltajiltaan.

Kaverikerhokertojen lopussa palautetta kerättiin lapsilta vaihtelevin, toiminnallisin menetelmin. Käytettyjä menetelmiä olivat muun muassa tarrojen käyttö, piirtäminen ja askartelu. Jokaisella kerralla apuna oli kolme hymynaamaa, jotka kuvastivat erilaisia tunnetiloja. Yksi hymiö kuvasti iloista tunnetta ja kertoi kerhon onnistumisesta. Toinen hymiö oli neutraali, joka tarkoitti sitä, että lapsi ei ollut varma mielipiteestään. Viimeinen hymiö kuvasti surullista tunnetta, joka tarkoitti, että kerhokerta ei ollut onnistunut. Saatu palaute oli suurimmaksi osaksi positiivista. Muutama palautteista oli silloin tällöin neutraali tai iloisen ja neutraalin välissä. Usein lapset pohtivat ääneen palautetta antaessaan mielipiteitään kerhokerrasta. Palautteenantohetkissä lasten mielipiteisiin saattoi vaikuttaa toisten lasten ja ohjaajien läsnäolo, minkä vuoksi palautetta tuli tulkita kriittisesti.

Kaverikerhon viimeisellä kerhokerralla palautteenkeruumenetelmä poikkesi hieman aikaisemmista. Kysyimme lapsilta palautetta lomakkeilla, johon lapsi sai merkitä tutulla hymiöllä mielipiteensä kerhokerrasta sekä sen alle perustella valintaansa. Palautteenkeruumenetelmä erosi aikaisemmista siten, että lapset saivat antaa palautetta omassa rauhassa ilman, että muut lapset näkivät. Lapsille annettiin aikaa palautteen antamiseen ja autoimme heitä tarvittaessa. Muutamat lapset perustelivat iloisen hymiön valintaa sillä, että tykkäsivät pipareiden koristelusta ja herkkujen syömisestä. Yksi lapsi kirjoitti paperiinsa, että kerhossa oli kivaa, koska sai uusia kavereita.

Kerhotoiminnan loputtua keräsimme palautetta lomakkeilla sekä lapsilta että huoltajilta. Annoimme viimeisellä kerhokerralla lapsille mukaan kirjekuoret, jonka sisällä olivat molemmat palautelomakkeet sekä saatekirje palautteenannosta, joka sisälsi ohjeet palautteiden toimittamisesta. Tarkoituksena oli, että lapsi ja huoltaja täyttäsivät lomakkeet ja lähettäisivät ne kirjekuoressa Mannerheimin Lastensuojeluliiton Järvi-Suomen piirin Kuopion vapaaehtoiskeskukselle kaveritoimintaa ohjaavalle koordinaattorille. Postimaksu oli maksettu jo valmiiksi lähettämistä varten. Palautelomakkeita saapui Kuopion vapaaehtoiskeskukselle toimistolle viisi kymmenestä.

Kerholaisten palautelomakkeessa (liite 7) oli kahdeksan suljettua monivalintakysymystä ja kaksi avointa kysymystä. Lapsille osoitetussa palautelomakkeessa on kannattavaa olla monivalintakysymyksiä, koska lapsen on helpompi vastata niihin, kuin avoimiin kysymyksiin ennalta määriteltyjen vastausvaihtoehtojen vuoksi (Sinijärvi 2016). Avointen kysymysten kautta lapset saivat kuitenkin mahdollisuuden kertoa ajatuksiaan omin sanoin. Huoltajille tarkoitettussa palautelomakkeessa (liite 8) oli viisi avointa kysymystä ja kaksi monivalintakysymystä.

Lasten palautelomakkeessa kysyimme muun muassa lasten mielipidettä kerhoon menemisestä, kokemuksia kaveritaitojen oppimisesta ja uusien kavereiden saamisesta sekä vaikuttamisen kokemuksista kerhossa. Kaikki palautelomakkeeseen vastanneet lapset kertoivat, että kerhoon oli aina kiva tulla. Suurin osa lapsista koki palautelomakkeiden perusteella, että saivat kerhosta uusia kavereita monta tai muutaman. Useimmat lapset kertoivat, että oppivat uutta kavereudesta ja saivat vaikuttaa kerhon sisältöön. Lomakkeessa kysyttiin, mitä lapset olisivat muuttaneet kerhossa. Lähes jokainen vastasi, että ei muuttaisi mitään. Kokonaisuudessaan lasten antama palaute oli positiivista. Kappaleiden välissä on otteita lasten ja vanhempien antamista palautteista.

Se kerta kun sai itse päättää mitä tehdään ja pipareiden koristelu

Huoltajien palautelomakkeissa kysyimme heidän ajatuksiaan ja kokemuksiaan muun muassa lapsen osallistumisesta kerhoon, kokemuksista siellä ja toiminnan vaikutuksista. Kaikki vastanneet kertoivat, että lapsi lähti kerhoon aina mielellään ja kertoi sen tapahtumista jälkeen päin. Lähes kaikki kokivat, että lapsi sai kerhosta uusia kavereita. Huoltajat kertoivat, että kerholla oli positiivinen vaikutus lapseen. Yksi huoltaja mainitsi, että koulupäivä kerhon jälkeen sujui lapselta paremmin kuin muulloin. Useat huoltajat myös kiittivät ja olivat tyytyväisiä kerhotoimintaan.

Keskiviikkoisin kerhon jälkeen koulu on sujunut paremmin. On tyytyväinen huomiosta, onnellinen ja rauhallinen.

Kaverikerhon toteutus onnistui kokonaisuudessaan hyvin. Osallistujamäärä oli hyvä ja suurin osa lapsista saapui aina paikalle. Lapset olivat kiinnostuneita kerhostamme, sillä yksikään lapsi ei lopettanut kerhoa kesken ja he saapuivat aina hyvillä mielin kerhoomme. Kokonaisuuden onnistumiseen vaikutti meidän, Rajalan koulun ja Mannerheimin Lastensuojeluliiton Järvi-Suomen piirin välinen toimiva yhteistyö. Kaverikerhon ajankohta toteutettiin koulun toiveesta, mikä oli hyvä kerhon toteutuksen kannalta. Lapset saivat aamuksi ennen koulun alkamista mielekästä tekemistä, mikä pystyi vaikuttamaan positiivisesti heidän päiväänsä. Kaverikerhomme mahdollisti, että lapset pääsivät tutustumaan toisten luokkien lapsiin. Kaverikerhon toiminnan monipuolisuuden kannalta oli myös olennaista, että tarvittavat materiaalit saatiin toimeksiantajaltamme. Näin pystyimme toteuttamaan lasten toiveiden mukaista ja mielekästä tekemistä kaikille. Yhteistyö koulun kanssa mahdollisti meille luokkatilojen ja liikuntasalin käytön, minkä vuoksi pystyimme toteuttamaan monipuolista tekemistä. Kouluilla järjestettävä kerhotoiminta on useimmiten maksutonta harrastustoimintaa, joka takaa sen, että jokaisella lapsella on tasa-arvoiset mahdollisuudet osallistua toimintaan. Lisäksi toimintaan osallistuminen on helppoa tutun ympäristön ja saavutettavuuden vuoksi. (Kenttälä 2008, 19.)

Lapsi odotti kerhon alkua ja sai aamupäivään mukavaa toimintaa.

Kaverikerhotoiminnan suositeltu osallistujamäärä on 4-8 lasta, jotta pienryhmätoiminnan tavoitteet ja tarkoitus voivat toteutua (Mannerheimin Lastensuojeluliiton Järvi-Suomen piiri s. a.b, 15). Suunnittelun aikana kuitenkin päätimme, että kerhon maksimi osallistujamäärä on kymmenen lasta, jotta

kerho varmasti toteutuisi mahdollisista peruuntumisista ja poissaoloista huolimatta. Kerhoon ilmoit-
tautui kymmenen lasta ja lähes joka kerta kaikki olivat paikalla. Kukaan ei myöskään lopettanut ker-
hoa kesken. Kaverikerhon melko suuri ryhmäkoko tuotti haasteita kerhon aikana vaihtelevasti. Esi-
merkiksi askartelukerralle ryhmäkoko oli liian suuri, sillä lapset kysyivät yhtä aikaa apua ja useat
myös puhuivat samaan aikaan, mikä tuotti paljon meteliä. Sen sijaan liikuntakerralla ja ulkoillessa
kymmenen lasta oli juuri sopiva määrä, koska pystyimme hyvin pelaamaan erilaisia pelejä.

Kerto ja juteltiin joka keskiviikko mitä oli tehnyt ja miten kiva kerho on!

Lapset tutustuivat kaverikerhon aikana toisiinsa hyvin. Ensimmäisillä kerhokerroilla lasten väliset
keskustelut rajoittuivat omien luokkalaisten välisiin hetkiin, mutta kerhon edetessä lähes kaikki lap-
set juttelivat keskenään. Esimerkiksi askartelukerralla huomasimme, että lapset auttoivat mielellään
toisiaan ja keskustelivat vierustovereidensa kanssa. Yksi lapsi pohdiskeli mistä väreistä hän saa teh-
tyä oranssia väriä, hän sai heti monta vastausta muilta kerholaisilta. Kaverikerhossa ryhmän yhteis-
öllisyys rakentui erilaisten leikkien ja yhdessä tekemisen avulla, joita toteutimme monipuolisesti.
Lapset kokivat, että kerho oli heille yhteinen ja yhdistävä tekijä, mikä on olennaista yhteisöllisyyden
toteutumisessa.

*Positiivinen, lapsi lähti mielellään ja kertoi innoissaan kerhon tapahtumista. Oli iloinen
kerhon jälkeen.*

Kaverikerhossa jokainen lapsi oli yhtä arvokas ja tärkeä. Toiminnassa olivat koko ajan mukana Man-
nerheimin Lastensuojeluliiton arvot ja periaatteet, esimerkiksi kerhon sääntöjen muodossa. Manner-
heimin Lastensuojeluliiton arvot muun muassa yhdenvertaisuus, inhimillisyys ja yhteisvastuu olivat
olennainen osa kaverikerhossa. Jokaisen kerholaisen tuli kohdella toisia kunnioittavasti ja osoittaa
arvostusta, esimerkiksi kuuntelemalla, kun joku toinen puhui. Kaverikerhossa korostimme Manner-
heimin Lastensuojeluliiton periaatteita, kuten osallisuutta, avoimuutta ja iloa, jotka ilmenivät toteut-
tamassamme toiminnassa. Oma asenteemme, positiivisuus ja lasten kannustaminen tukivat näiden
periaatteiden toteutumista. Mannerheimin Lastensuojeluliiton tavoitteena on tuottaa lapsille uusia
harrastuksia ja iloa elämään, mikä oli myös kaverikerhon tavoite.

*On ollut hyvällä tuulella lähtiessä, reippaammin kuin kouluun lähtiessä. Kerho on ollut
hänelle ns. harrastus/oma juttu.*

Kenttälän (2008, 14) mukaan kerhotoiminnan tulisi olla jatkuvaa ja säännöllistä, jotta lasten väliset
vuorovaikutussuhteet vahvistuvat ja kerhon tavoitteisiin voidaan päästä. Kerhokertoja lisäämällä yh-
teisöllisyyden, kaveritaitojen opetteluun ja vertaissuhteiden muodostumisen vahvistuisi. Pidempi ker-
ho aika mahdollistaisi toiminnan monipuolisuutta ja toiminnan tavoitteiden toteutumista entisestään.

Opinnäytetyömme tavoitteena oli tuottaa lapsille mielekästä, osallistavaa ja sosiaalisia taitoja kehittävää toimintaa. Tärkeinä tekijöinä tavoitteeseen pääsystä koimme lasten äänen kuulemisen toiminnan suunnittelussa, kaveritaitojen opetteluun ja yhteisöllisyyden tukemisen. Opinnäytetyön tarkoituksena oli suunnitella, toteuttaa, arvioida ja sen kautta kehittää Mannerheimin Lastensuojeluliiton Järvi-Suomen piirin kaveritoimintaa. Tarkoituksena oli luoda kaveritoiminnan kerhokokonaisuus ja lisäksi blogikirjoitus. Kerhomme toimivuuden, saamamme positiivisen palautteen sekä havaintojemme perusteella olemme päässeet tavoitteeseemme. Mannerheimin Lastensuojeluliiton työ on ennaltaehkäisevää toimintaa, jonka tavoitteena on muun muassa syrjäytymisen ehkäisy.

Kaverikerhotoiminnalla olimme vastaamassa ajankohtaisiin yhteiskunnallisiin tavoitteisiin. Hallituksen kärkihankkeella Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmalla (LAPE) pyritään vaikuttamaan entistä enemmän palveluiden lapsilähtöisyyteen. Osallisuuden ja lapsen äänen kuulemisen toteutumista pyritään LAPEn mukaan vahvistamaan, jotta eriarvoisuus vähenisi. (STM s. a.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2016) korostaa lapsen osallisuuden, vuorovaikutustaitojen opetteluun sekä lapsen äänen kuulemisen tärkeyttä (Opetushallitus 2016). Kaverikerholla olimme luomassa uutta, osallistavaa ja lapsilähtöistä toimintaa, jolla pyrittiin vahvistamaan lasten hyvinvointia.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL 2016) mukaan lapsen osallisuus voi toteutua, kun hänen mielipiteensä otetaan huomioon ja hän saa kokemuksen yhteisönsä vaikuttamisesta. Toteuttamassamme kaverikerhossa oli olennaista, että lapset saivat vaikuttaa toiminnan sisältöön. Annoimme lapsille aikaa ja tilaa toimia omalla tahdillaan ja tavallaan. Hujalan ym. (2006, 56) mukaan lapsilähtöisyys toteutuu, kun toiminta suunnitellaan lapsen tarpeita ja mielenkiinnonkohteita vastaavaksi. Heti ensimmäisellä kerhokerralla kysyimme lasten toiveita kerhossa tehtävistä asioista ja toteutimme niitä mahdollisuuksien mukaan kaverikerhon aikana. Pidimme huolen siitä, että kysyimme jokaiselta lapselta heidän mielipiteitään. Pyrimme osallistamaan lapsia jokaisessa toiminnassa, kannustimme sekä kehuimme heitä jatkuvasti. Kaverikerhomme antoi lapsille myönteisiä kokemuksia muiden kanssa toimimisesta.

Koivulan ja Eerola-Pennasen (2017, 256) mukaan uuteen ryhmään liittyessään lapsi tarvitsee paljon tukea ja kannustusta, jotta sopeutuminen ryhmään onnistuu. Kaverikerhossamme kannustimme ujompiakin lapsia ilmaisemaan mielipiteensä ja tuomaan oman äänensä kuuluviin. Annoimme jokaiselle lapselle aikaa kertoa mielipiteensä ja otimme huomioon, että toisilla asioiden kertominen saattoi viedä enemmän aikaa kuin toisilla. Tärkeää oli, että lapset kuuntelivat ja itse reagoimme lapsen kertomaan asiaan, esimerkiksi kehumalla. Viljasen (2012, 5) mukaan kaverikerhon ohjaajan toiminnasta tulee näkyä, että hän kuuntelee lasta, jotta lapsi voi kokea itsensä merkittäväksi.

Lapsille ja nuorille suunnattujen elämäntaitoja vahvistavan toiminnan tavoitteena on syventää yhteisöllisyyttä ja omaa elämänhallintaa (Emma ja Elias 2017). Opetushallituksen (s. a.a) mukaan kerhotoiminnan tavoitteena on lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä tukevan toiminnan tuottaminen. Ka-

veritoiminnan tavoitteena on, että lapsia ja nuoria tuetaan jo varhaisessa vaiheessa, jotta syrjäytymisen riskiä voidaan pienentää (Mannerheimin Lastensuojeluliiton Uudenmaan piiri 2017). Toteuttamamme kaverikerhotoiminta vastasi näihin tavoitteisiin, koska tuotimme lapsilähtöistä ja tavoitteellista toimintaa. Kerhotoiminnassa otimme huomioon sosiaalisen vahvistamisen tavoitteita, esimerkiksi vahvistamalla lasten vuorovaikutustaitoja ja tuottamalla uutta toimintaa.

Mannerheimin Lastensuojeluliiton kaverikerhotoiminnassa päätavoitteena on opetella kaveritaitoja vertaisten kanssa (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2017, 7). Kaverikerhossa vertaisena toimivat luokkakaverit. Ohjasimme kaverikerhossa paljon tutustumisleikkejä sekä annoimme aikaa tutustumiselle ja kaverisuhteiden luomiselle, jotta kaveritaitojen opetteluun mahdollistui. Lasten kanssa tekemämme kerhon säännöt ohjasivat kaveritaitojen opettelua ja niiden tärkeyttä. Kerhossamme tärkeää oli hyvät käytöstavat, kuten kiittäminen, anteeksi pyytäminen ja tervehtiminen.

Yhteisöllisyyden toteutuminen perustuu Koivulan (2013, 20–21) mukaan tunteeseen yhteisöön kuulumisesta, kokemukseen yhteen kuulumisesta ja vaikuttamiseen yhteisössä. Ryhmän ohjaajalla on vastuu yhteisöllisyyden muodostamisesta pedagogisen ja laadukkaan toiminnan avulla, jotka vahvistavat ryhmän me-henkeä (Haapsalo, Kirkkopelto ja Repo 2016, 14). Kaverikerhossamme ohjasimme monipuolisesti toimintaa lasten mielenkiinnon kohteet huomioiden. Jokaisella kerhokerralla oli tärkeää, että jokainen lapsi tuli kuulluksi ja koki olevansa merkittävä. Huomasimme kerholaisten me-hengen muodostumisen jo kerhon alkuvaiheilla siitä, kun lapset selkeästi hahmottivat ryhmän kokoonpanon ja sen jäsenet. Ohjasimme lapsia huomioimaan toisia ja rakensimme välittämisen kulttuuria ryhmässä omalla esimerkillämme. Lapset havaitsivat aina kerhon alussa kuka ei ollut vielä saapunut paikalle, mikä osoitti toisista välittämistä ja yhteenkuulumisesta.

Opinnäytetyöllä olemme vastanneet perheiden ja koulun tarpeisiin tuottamalla mielekästä ja laadukasta vapaa-ajan toimintaa, jonka tavoitteena on muun muassa syrjäytymisen ehkäisy. Kaverikerho on ollut tukemassa lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia muun muassa vahvistamalla osallisuutta ja kaveritaitoja. Kerhossa huomioimme lasten yksilölliset tarpeet, esimerkiksi antamalla kaivattua huomiota ja kuuntelemalla jokaista. Olemme olleet toteuttamassa Mannerheimin Lastensuojeluliiton Järvi-Suomen piirin kaveritoimintaa ja tuomassa sitä näkyväksi.

Opinnäytetyömme sivutuotoksena tuottamastamme blogikirjoituksesta voi saada ideoita kuka tahansa aiheesta kiinnostunut. Erityisesti siitä voivat hyötyä kerhonohjaajat ja lasten huoltajat, jotka pohtivat esimerkiksi kaveritoiminnan tarpeellisuutta lapselleen. Blogikirjoitus on kirjoitettu selkeästi ja kaikille ymmärrettävästi. Se on visuaalisesti kiinnostava useiden kuvien ja asettelun johdosta. Blogikirjoitus julkaistaan kahdessa eri blogissa, mikä tuo sille näkyvyyttä ja siten tavoittaa useita ihmisiä.

Opinnäytetyön teoriaosuus on selkeästi yhteydessä toteuttamaamme toimintaan. Vaikka jokaisella kerhokerralla oli eri teema, niiden taustalla oli kuitenkin joka kerta sama teoriapohja ja samat päätavoitteet. Toiminnan suunnittelussa otimme huomioon käsitteet, joita halusimme painottaa opinnäytetyössämme, esimerkiksi osallisuuden vahvistamisen ja sosiaalisten taitojen opettelun. Teoreettisen

viitekehysten rajaamista ohjasi merkittävästi kaveritoiminnan tavoitteet sekä Mannerheimin Lastensuojeluliiton arvot ja periaatteet. Koemme onnistuneemme teoreettisen viitekehysten rajaamisessa ja teorian käsittelyssä.

Koko opinnäytetyöprosessin ajan olimme tiiviissä ja avoimessa yhteistyössä toimeksiantajamme kanssa. Yhteydenpito oli hyvää ja saimme aina tarvittaessa apua ja tukea toimeksiantajaltamme. Yhteistyö Rajalan koulun kanssa toimi hyvin ja he tukivat meitä koko kerhotoiminnan ajan. Kaverikerhon toteutumisen kannalta yhteistyö koulun kanssa oli merkittävää, sillä siten tavoitimme kohderyhmän parhaiten. Saamamme materiaalit Mannerheimin Lastensuojeluliiton Järvi-Suomen piiriltä ja tilajärjestelyt Rajalan koululla mahdollistivat kaverikerhon toteutuksen. Lisäksi olemme tehneet opinnäytetyötä aktiivisesti yhdessä koko prosessin ajan. Vahvuutemme oli ehdottomasti luotettava, avoin ja toimiva yhteistyö, joka näkyi muun muassa kaverikerhojen ohjaamisessa. Yhteistyön sujuvuudessa auttoi samankaltaiset ohjaustyylimme, mikä lisäsi turvallista ja luotettavaa ilmapiiriä kaverikerhossa.

Opinnäytetyön luotettavuutta varmistaa huolellisesti tehty opinnäytetyön raportti. Käytimme opinnäytetyössä runsaasti kirjallisia lähteitä ja lähdeviitteet on merkitty huolellisesti ja oikeaoppisesti. Käytimme työssämme myös Internet-aineistoa, kuitenkin välttäen epäammattillisia lähteitä, jotta tietopohja pysyi relevanttina. Työssä on huomioitu myös kansainvälisten lähteiden käyttö. Lähteiden käytössä huomioimme aineiston ajankohtaisuuden, esimerkiksi valitsemalla mahdollisimman viimeisimmäksi julkaistua tietoa. Toiminnassa oli vahvasti mukana Mannerheimin Lastensuojeluliiton omat materiaalit, joita pystyimme myös hyödyntämään teorian kirjoittamisessa.

Toimeksiantajamme voi käyttää toteuttamaamme kaverikerhomallia toiminnan suunnittelussa. Kaikki tekemämme pedagogiset suunnitelmat ovat toimeksiantajan käytettävissä kaverikerhoa suunniteltaessa ja toteuttaessa. Olemme todenneet kaverikerhon hyödylliseksi toiminnaksi lapsille positiivisen palautteen kautta. Kaverikerho antoi lapsille osallisuuden tunteita ja heidän äänensä kuuluminen kokemuksiin, mikä pystyi vaikuttamaan heidän itsetuntonsa vahvistumiseen. Kerhotoiminta toi vaihtelua lasten arkipäivään monipuolisella ja erilaisella toiminnalla sekä mukavan aloituksen koulupäivälle. Tekemämme blogikirjoitus lisää sekä Mannerheimin Lastensuojeluliiton Järvi-Suomen piirin että kaveritoiminnan näkyvyyttä. Opinnäytetyötä voisi jatkokehittää esimerkiksi tutkimalla kaveritoiminnan vaikutuksia lasten ja huoltajien kokemuksiin sekä esimerkiksi kouluhenkilökunnan havaintojen perusteella.

LÄHTEET JA TUOTETUT AINEISTOT

AHONEN, Liisa 2017. Haastavat kasvatustilanteet. Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja. Juva: PS-kustannus.

AHVENAINEN, Ossi, IKONEN, Oiva ja KORO, Jukka 2001. Johdatus erityiskasvatuksen käytäntöön. Vantaa: WSOY.

COSTIANDER, Kati ja KOLA-TORVINEN, Pia 2017. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma – lasten ääntä, osallisuutta ja pedagogiikkaa [blogikirjoitus]. Opetushallitus. [Viitattu 2018-02-27.] Saatavissa: http://www.oph.fi/saadokset_ ja_ ohjeet/ opetussuunnitelmien_ ja_ tutkintojen_ perusteet/ varhaiskasvatus/103/0/lapsen_ varhaiskasvatussuunnitelma_ lasten_ aanta_ osallisuutta_ ja_ pedagogiikkaa

EMMA JA ELIAS 2017. Sosiaalinen vahvistaminen [verkkojulkaisu]. Kouluasiaa.fi. [Viitattu 2017-05-16.] Saatavissa: <http://kouluasiaa.fi/artikkelit/sosiaalinen-vahvistaminen/>

ESKEL, Paulina ja MARTTILA, Marjaana 2013. Osallisuuden kokemus osana yhteisöllisyyttä. Julkaisussa: MARJANEN, Päivi, MARTTILA, Marjaana ja VARSA, Marjo (toim.) Pienten piirissä. Yhteisöllisuuden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-kustannus, 75–96.

FREEMAN, MICHAEL 2006. Children's Health and Children's Rights. Hollanti: Martinus Nijoff Publishers.

HAAPAMÄKI, Jouko, KAIPIO, Kalevi, KESKINEN, Soili, UUSITALO, Ilkka ja KUOKSA, Maria 2000. Yhteisö kasvattaa. Päivähoito oppimis- ja kasvuyhteisönä. Helsinki: Tammi.

HAAPSALO, Tiina, KIRKKOPELTO, Katri ja REPO, Laura 2016. Mun ja sun juttu! Lasten sosiaalisten taitojen vahvistaminen kiusaamisen ehkäisyssä. Helsinki: Seurakuntien Lapsityön Keskus ry.

HAANPÄÄ, Päivi 2016. Tullaan tutuiksi. 55 tapaa tutustua. Helsinki: Avain.

HANHIVAARA, Pirjo 2006. Maailmaa syleilevä osallisuus. Osallisuuden suhde kouluun. Helsinki: Hakapaino oy.

HEINONEN, Hanna ja KUIKKA, Maarit 2013. Lapsen oikeuksien toteutuminen nyky-yhteiskunnassa. Julkaisussa: MARJANEN, Päivi, MARTTILA, Marjaana ja VARSA, Marjo (toim.) Pienten piirissä. Yhteisöllisuuden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-kustannus, 197–228.

HEISKANEN, Noora 2017. Uudistuvan lapsen vasu. Varhaiskasvatuspäivät 15.-16.3.2017, Helsinki [verkkodokumentti]. Jyväskylän yliopisto. [Viitattu: 2018-01-30.] Saatavissa: http://www.oph.fi/download/185086_181865_a1_b1_heiskanen_noora.pdf

HOHTI, Riikka ja KARLSSON, Riikka 2013. Lasta kannattaa kuunnella. Julkaisussa: REIVINEN, Jukka ja VÄHÄKYLÄ, Leena (toim.) Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Helsinki: Gaudeamus. 164–174.

HUHTANEN, Kristiina 2007. Kun huoli herää. Varhainen puuttuminen koulussa. Jyväskylä: PS-kustannus.

HUJALA, Eeva, PUROILA, Anna-Maija, PARRILA, Sanna ja NIVALA, Veijo 2006. Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Hyvinkää: Edufin.

JANTUNEN, Marja 2011. Lapsilähtöinen kasvatus. Julkaisussa: JANTUNEN, Timo ja LAUTELA, Raija (toim.) Lapsilähtöinen esiopetus. Helsinki: Tammi, 6–11.

JANTUNEN, Timo ja HAAPANIEMI Rauno 2013. Iloa kouluun. Avaimia kouluviihtyvyyteen. Jyväskylä: Ps-Kustannus.

JUUSOLA, Mervi 2015. Sosiaalisten taitojen treenikirja. 7-11 -vuotiaat. Hyvän kaveruuden avaimet. Helsinki: Voimakirja.

JÄMSÄ, Kaisa ja MANNINEN, Elsa 2000. Osaamisen tuotteistaminen sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Tammi.

- KALLIO, Kirsi Pauliina, STENVALL, Elina, BÄCKLUND, Pia ja HÄKLI, Jouni 2013. Arjen osallisuuden tukeminen syrjäytymisen ehkäisyvälineenä. Julkaisussa: REIVINEN, Jukka ja VÄHÄKYLÄ, Leena (toim.) Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Helsinki: Gaudeamus, 69–87.
- KAMARA, Hawa S. 2008. Early childhood education for a sustainable society. Julkaisussa: Unesco (toim.) The contribution of early childhood education to a sustainable society. Paris, 102–106.
- KARLSSON, Liisa 2014. Sadutus. Avain osallisuuden toimintakulttuuriin. Juva: Bookwell Oy.
- KARLSSON, Liisa, AALTO, Emma, HIETANEN, Elina 2011. Lasten äänet kuuluviin! Julkaisussa: AALTO, Emma, ALASUUTARI, Maarit, HEINO, Tarja, LAMPONEN Tuuli ja RUTANEN, Niina (toim.) Suojeltu lapsuus? Raportti lapsuudentutkimuksen päiviltä 2011. Tampere: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. 83–86.
- KENTTÄLÄ, Marjo 2008. Koulun kerhokäsikirja. 2.painos. Helsinki: Kerhokeskus – koulutyön tuki ry.
- KIILAKOSKI, Tomi, GRETSCHER, Anu ja NIVALA, Elina 2012. Osallisuus, kansalaisuus, hyvinvointi. Julkaisussa: GRETSCHER, Anu ja KIILAKOSKI, Tomi (toim.) Demokratiaoppitunti. Lasten ja nuorten kunta 2010-luvun alussa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. 9–33.
- KINNUNEN, Saara 2005. Lapsen kehitykselliset haasteet ja yhteisöllisyys. Julkaisussa: SALMINEN, Pirjo (toim.) Yhdessä kasvamaan. Keuruu: PS-kustannus, 15–30.
- KIRVESLAHTI, Kaisa, SIVÉN, Tuula, VAHALA, Marja ja VIHUNEN, Riitta 2015. Kasvun aika. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- KOIVULA, Merja 2013. Yhteisöllisyyden rakentuminen päiväkodin arjessa. Julkaisussa: MARJANEN, Päivi, MARTTILA, Marjaana ja VARSA, Marjo (toim.) Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-kustannus, 19–46.
- KOIVULA, Merja ja EEROLA-PENNANEN, Paula 2017. Yhteisöllisyys ja yksilöllisyys. Julkaisussa: KOIVULA, Merja, SIIPPAINEN, Anna ja EEROLA-Pennanen, Paula (toim.) Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Tampere: Vastapaino Oy. 249–264.
- KOIVULA, Merja, SIIPPAINEN, Anna ja EEROLA-PENNANEN, Paula 2017. Varhaiskasvatus valloittaa. Julkaisussa: KOIVULA, Merja, SIIPPAINEN, Anna ja EEROLA-Pennanen, Paula (toim.) Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Tampere: Vastapaino Oy. 9–18.
- KRONQVIST, Eeva-Liisa 2012. Varhaispedagogiikan kehityspsykologinen perusta. Julkaisussa: HUKKALA, Eeva ja TURJA, Leena (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. 2. painos. Juva: Bookwell Oy. 13–30.
- LAAKSONEN, Vilja ja REPO, Laura 2017. Kaveritaitoja. Tietoa ja harjoituksia toimivan ryhmän rakentamiseen varhaiskasvatuksessa. Folkhälsan.
- LAPSENOIKEUDET.FI s. a. Lapsen oikeuksien sopimus [verkkojulkaisu]. Lapsenoikeudet.fi. [Viitattu 2018-02-13.] Saatavissa: <https://www.lapsenoikeudet.fi/lapsen-oikeuksien-sopimus/>
- LEHTINEN, Sini-Tuulia 1997. Vapaaehtoistoiminta – kasvava voimavara? Näkökulmia ammattityöhön. Tampere: Mainosmakasiini.
- LINDON, Jennie 2011. Supporting Children’s Social Development. Positive Relationships in the Early Years. Lontoo: Practical Pre-School Books.
- LUNDBOM, Pia ja HERRANEN, Jatta 2011. Sosiaalinen vahvistaminen kokemuksina ja käytänteinä. Humanistinen Ammattikorkeakoulu. Helsinki: Sarja C. Oppimateriaaleja.
- MANNERHEIMIN LASTENSUOJELULIITTO 2017. MLL:n strategia [verkkodokumentti]. Mll.fi. [Viitattu 2018-01-30.] Saatavissa: <https://www.mll.fi/tietoa-mllsta/organisaatio/mlln-strategia/>

MANNERHEIMIN LASTENSUOJELULIITTO s. a. Historia. MLL rakentaa Suomen ja sen lasten tulevaisuutta [verkkodokumentti]. Mll.fi. [Viitattu 2018-04-17.] Saatavissa: <https://www.mll.fi/tietoa-mllsta/historia/>

MANNERHEIMIN LASTENSUOJELULIITON JÄRVI-SUOMEN PIIRI 2017. Kerholaisen palautelomake [liite]. Kuopio: Krista Sutisen kokoelmat.

MANNERHEIMIN LASTENSUOJELULIITON JÄRVI-SUOMEN PIIRI 2017. Kerholaisen tietolomake [liite]. Kuopio: Krista Sutisen kokoelmat.

MANNERHEIMIN LASTENSUOJELULIITON JÄRVI-SUOMEN PIIRI 2017. Kaveritoiminta [verkkodokumentti]. Mannerheimin Lastensuojeluliiton Järvi-Suomen piiri. [Viitattu 2017-04-21.] Saatavissa: <https://jarvi-suomenpiiri.mll.fi/tule-mukaan/toimintamahdollisuudet-vapaaehto/kaveritoiminta/>

MANNERHEIMIN LASTENSUOJELULIITON JÄRVI-SUOMEN PIIRI 2018. Mll:n Järvi-Suomen piirin toimintasuunnitelma 2018 [verkkodokumentti]. Mannerheimin Lastensuojeluliitto Järvi-Suomen piiri. [Viitattu 2018-04-17.] Saatavissa: https://jarvi--suomenpiiri-mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/26ca30ee40a19c1769a92e579ae74848/1523969415/application/pdf/258297/MLL_J%c3%a4rvi-Suomen_piirin_toimintasuunnitelma_2018_luonnos.pdf

MANNERHEIMIN LASTENSUOJELULIITON JÄRVI-SUOMEN PIIRI s. a.a Tietoa MLL:n Järvi-Suomen piiristä [verkkojulkaisu]. MLL:n Järvi-Suomen piiri. [Viitattu 2018-02-06.] Saatavissa: <https://jarvi-suomenpiiri.mll.fi/tietoa-piirista/>

MANNERHEIMIN LASTENSUOJELULIITON JÄRVI-SUOMEN PIIRI s. a.b Kaveritoiminnan käsikirja. Mannerheimin Lastensuojeluliitto.

MANNERHEIMIN LASTENSUOJELULIITON UUDENMAAN PIIRI 2018. Kaveritoiminta [verkkodokumentti]. Mannerheimin Lastensuojeluliiton Uudenmaan piiri. [Viitattu 2017-04-21.] Saatavissa: <http://uudenmaanpiiri.mll.fi/toiminta/kaveritoiminta/>

MANNERHEIMIN LASTENSUOJELULIITON VARSINAIS-SUOMEN PIIRI 2010. Vapaaehtoistoiminnan ohjauksen käsikirja [verkkodokumentti]. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. [Viitattu 2018-01-23.] Saatavissa: <https://varsinaissuomenpiiri-mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/72cc6fee211546bd02e2f11efee66993/1516714210/application/pdf/172567/Vapaaehtoistoiminnan%20ohjauksen%20k%C3%a4sikirja.pdf>

MIELI s. a.a. Lasten ja nuorten yksinäisyys [verkkojulkaisu]. Suomen Mielenterveysseura. [Viitattu 2018-04-17.] Saatavissa: <https://www.mielenterveysseura.fi/fi/kehitt%C3%A4mistoitinta/mielenterveysosaaminen/nuoren-mielen-ensiapu/lasten-ja-nuorten-yksin%C3%A4isyys>

MIELI s. a.b. Myönteisen vuorovaikutuksen tukeminen [verkkojulkaisu]. Suomen Mielenterveysseura. [Viitattu 2018-02-13.] Saatavissa: <https://www.mielenterveysseura.fi/fi/kehitt%C3%A4mistoitinta/mielenterveysosaaminen/nuoren-mielen-ensiapu/my%C3%B6nteisen-vuorovaikutuksen>

MIKKOLA, Petteri ja NIVALAINEN, Kirsi 2009. Lapselle hyvä päivä tänään. Näkökulmia 2010-luvun varhaiskasvatukseen. Saarijärvi: Offset Oy.

MÄKELÄ, Jukka ja SAJANIEMI, Nina 2013. Vertaissuhteet muovaavat lapsen aivoja. Julkaisussa: REIVINEN, Jukka ja VÄHÄKYLÄ, Leena (toim.) Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Helsinki: Gaudeamus, 37–49.

MÄKELÄ, Sannamari ja KURRU, Mervi 2017. Kerholaisen palautelomake [liite]. Kuopio: Krista Sutisen kokoelmat.

MÄÄTTÄ, Paula ja RANTALA, Anja 2010. Tavallisen erityinen lapsi. Yhdessä tekemisen toimintamalleja. Jyväskylä: PS-kustannus.

NEITOLA, Marita 2013. Vertaissuhteiden merkitys ja muotoutuminen kasvuyhteisössä. Julkaisussa: MARJANEN, Päivi, MARTTILA, Marjaana ja VARSA, Marjo (toim.) Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-kustannus, 99–140.

- OPETUSHALLITUS 2016. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet [verkkajulkaisu]. Oph.fi. [Viitattu 2018-01-30.] Saatavissa: http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf
- OPETUSHALLITUS s. a.a. Koulun kerhotoiminta [verkkajulkaisu]. Oph.fi. [Viitattu 2017-04-24.] Saatavissa: http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/perusopetus/koulun_kerhotoiminta
- OPETUSHALLITUS s. a.b. Varhaiskasvatus [verkkajulkaisu]. Oph.fi. [Viitattu 2018-01-30.] Saatavissa: http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/varhaiskasvatus
- OPETUSHALLITUS s. a.c. VASU2017 – varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden uudistaminen [verkkajulkaisu]. Oph.fi. [Viitattu 2018-02-08.] Saatavissa: http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/opetusuunnitelmien_ja_tutkintojen_perusteet/varhaiskasvatus
- ORANEN, Mikko 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry.
- PARIKKA-NIHTI, Mari ja SUOMELA, Liisa 2014. Iloa ja ihmettelyä. Ympäristökasvatus varhaislapsuudessa. Juva: Bookwell Oy.
- POHJOIS-SAVO 2019 s. a. Lapsi- ja perhepalvelut (LAPE) [verkkajulkaisu]. Pohjoissavo2019.fi. [Viitattu 2017-05-16.] Saatavissa: <http://www.pohjoissavo2019.fi/sote-uudistus/sote-uudistus/karkihankkeet/lape.html>
- PYHÄJOKI, Jukka ja KOSKIMIES, Mimosa 2009. Lapsiperheiden hyvinvointi. Varhainen puuttuminen ja dialogisuuden edistäminen huolten vyöhykkeillä. Terveiden ja Hyvinvoinninlaitos. Helsinki: Yliopiston kirjapaino. [Viitattu 2017-05-18.] Saatavissa: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80047/0e6f5676-9ccf-4490-8496-45c7b3acce5f.pdf?sequence=1#page=187>
- RAINA, Liisa ja Haapaniemi, Rauno 2007. Yhteisöllinen pedagogia. "...ettei tarvitse tehdä yksin". Talinna: AS Pakett kirjapaino.
- REPO, Laura 2013. Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy. Juva: Bookwell Oy.
- RISSANEN, Hanna s. a. Kaveritaidot -toiminta [verkkomateriaali]. Kolpeneen palvelukeskuksen kuntayhtymä. [Viitattu 2017-05-21.] Saatavissa: <https://www.innokyla.fi/documents/369207/5cea3095-02ff-43fd-bb3b-c6d74c2d5019>
- ROVANIEMI s. a. Varpu-verkosto. Varhaisen puuttumisen eettiset periaatteet [verkkodokumentti]. Rovaniemi.fi. [Viitattu 2018-02-07.] Saatavissa: <http://www.rovaniemi.fi/loader.aspx?id=1096ebf9-938f-4489-9835-bc467d705fd2>
- RYTKÖNEN, Minna 2017. Pohjois-Savon LAPE. "Jokaisella lapsella ja nuorella on oikeus hyvään elämään. Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelma LAPE / STM [verkkodokumentti]. Pohjoissavo2019.fi. [Viitattu 2017-05-16.] Saatavissa: http://www.pohjoissavo2019.fi/media/lape_pohjoissavossa_esittelydiat.pptx.pdf
- SAARNIAHO, Rami 2005. Erik H. Eriksonin teoria psykososiaalisesta kehityksestä [verkkajulkaisu]. Otavan opisto. [Viitattu: 2018-04-19.] Saatavissa: http://opinnot.internetix.fi/fi/materiaalit/ps/ps2/1_kehityopsykologian_teoriat__mallit_ja_tutkimus/10_eriksonin_psykososiaalisten_kriisien_teoriat?C:D=gjsX.eyaA
- SALMIVALLI, Christina 2005. Kaverien kanssa. Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. 2. painos. Juva: Bookwell Oy.
- SANDBERG, Erja 2018. ADHD ja oppimisen tuki. Huomioi yksilölliset tarpeet ja vahvuudet. Viro: AS Pajo.
- SARALA, Urpo ja SARALA, Anita 2010. Oppiva organisaatio. Oppimisen, laadun ja tuottavuuden yhdistäminen. Helsinki: Gaudeamus.
- SINIJÄRVI, Tuulia 2016. Verkkokyselyn kysymystyyppit vertailussa: avoin, suljettu vai molemmat? [blogi]. Questback. [Viitattu: 2018-02-09.] Saatavissa: <https://www.questback.com/fi/blogi/verkkokyselyn-kysymystyyppit-vertailussa-avoin-suljettu-vai-molemmat/>

- STM s. a. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE) [verkkojulkaisu]. Sosiaali- ja terveysministeriö. [Viitattu 2018-02-07.] Saatavissa: <http://stm.fi/hankkeet/lapsi-ja-perhepalvelut>
- SUTINEN, Krista 2017-03-02. Tukihenkilötoiminnan koordinaattori. [Haastattelu.] Kuopio: Mannerheimin Lastensuojeluliiton Järvi-suomen piirin Kuopion yhdistys.
- SYRJÄNEN, Kaisli 2017. Syventäviä näkökulmia. Vapaaehtoisten työnohjauksesta apua toimijoiden tukemiseen ja innostamiseen. Julkaisussa: KARREINEN, Lari, HALONEN, Maria ja TENNILÄ, Meri (toim.) 10 askelta parempaan vapaaehtoistoimintaan. 3.painos. Helsinki: Vihreä Sivistysliitto ry. 121–128.
- SÄÄKSLAHTI, Arja 2018. Liikunta varhaiskasvatuksessa. 2. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.
- TALENTIA 2017. Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet [verkkojulkaisu]. Talentia ry. [Viitattu 2018-02-28.] Saatavissa: http://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/docs/Talentia_Etiikkaopas_2017.pdf
- TAST, Sylvia 2017. Lasten vertaissuhteiden pedagoginen rakentaminen ja tukeminen varhaiskasvatuksessa. Julkaisussa: Nyt on pedagogiikan aika! Julkaisija: Lastentarhanopettajaliitto, 18–20.
- THL s. a. Sadutus [verkkojulkaisu]. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 2018-03-19.] Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyomenetelmat-ja-valineet/tyomenetelmat/sadutus>
- THL 2015. Lainsäädäntö velvoittaa lasten ja nuorten osallisuuteen [verkkojulkaisu]. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. [Viitattu 2015-04-28.] Saatavissa: https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/johtamisen_tueksi/lasten_ja_nuorten_vaikuttamismahdollisuudet/lainsaadanto
- THL 2016. Lapsen osallisuus [verkkojulkaisu]. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 2018-02-27.] Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lasten-osallisuus>
- THL 2016. Dialogisuus ammattilaisten ja perheen välillä [verkkojulkaisu]. Terveiden ja Hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 2018-04-17.] Saatavissa: https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/varhainen-avoin-yhteistoiminta/dialogisuus_ammattilaisen_ja_perheen_valilla
- THL 2018. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE) [verkkojulkaisu]. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 2018-02-07.] Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/hankkeet-ja-ohjelmat/lapsi-ja-perhepalveluiden-muutosohjelma-lape>
- TIETEEN TERMIPANKKI 2017. Lähikehityksen vyöhyke [verkkojulkaisu]. Tieteen termipankki. [Viitattu 2018-04-19.] Saatavissa: http://tieteentermipankki.fi/wiki/Kasvatustieteet:l%C3%A4hikehityksen_vy%C3%B6hyke
- TILUS, Pirjo 2004. Pelistä pois? Huolehtivan koulun haaste. Juva: PS-kustannus.
- UKK-INSTITUUTTI 2014. Liikuntaa harrastava lapsi tai nuori liikkuu todennäköisemmin myös aikuisena [verkkojulkaisu]. UKK-instituutti. [Viitattu 2018-03-20.] Saatavissa: http://www.ukkinstituutti.fi/tietoa_terveysliikunnasta/liikunnan_vaikutukset/ikakaudet/liikunta_vaikuttaa_lasten_ja_nuorten_kehitykseen
- UNICEF s. a. Mikä on lapsen oikeuksien sopimus? [verkkojulkaisu]. Unicef. [Viitattu 2018-02-13.] Saatavissa: <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/mika-on-lapsen-oikeuksien-sopimus/>
- UNICEF 2003. The state of the world's children [verkkodokumentti]. Unicef. [Viitattu 2018-03-20.] Saatavissa: <https://www.unicef.org/sowc/archive/ENG-LISH/The%20State%20of%20the%20World%27s%20Children%202003.pdf>
- VARHAISKASVATUSLAKI. L 8.5.2015/580. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu 2018-02-27.] Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>
- VIITTALA, Kaisu 2006. Lasten yhteinen varhaiskasvatus. Erityisestä moninaisuuteen. Tampere: Juvenes Print.

VILÉN, Marika, LEPPÄMÄKI, Päivi ja EKSTRÖM, Leena 2008. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. 3. uudistettu painos. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

VILJANEN, Mia 2012. Mannerheimin Lastensuojeluliiton kerhotoiminnan arviointiraportti 2012. Lasten kerhokysely. Kerhotoiminnan arviointikysely vanhemmille [verkkodokumentti]. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. [Viitattu 2017-04-24.] Saatavissa: <https://mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/12b4ea6dbc904255ce1eeebd72c2f3ec/1493033412/application/pdf/16029075/MLL%20n%20kerhotoiminnan%20arviointiraportti%202012%2018%2009%2012.pdf>

VILKKA, Hanna 2015. Tutki ja kehitä. 4. painos. Juva: Bookwell Oy.

VILKKA, Hanna ja AIRAKSINEN, Tiina 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

VIRKKI, Päivi, NIVALA, Elina, KIILAKOSKI, Tomi ja GRETSCHER, Anu 2012. Päiväkotien tarjoama osallisuusympäristö. Julkaisussa: GRETSCHER, Anu ja KIILAKOSKI, Tomi (toim.) Demokratiaopintunti. Lasten ja nuorten kunta 2010-luvun alussa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. 180–186.

WEBSTER-STRATTON, Carolyn 2011. Kuinka edistää lasten sosiaalisia ja emotionaalisia taitoja. Espoo: Oriental xPress Oy.

WORLD VISION INTERNATIONAL 2017. Child Participation [verkkójulkaisu]. [Viitattu 2018-02-20.] Saatavissa: <https://www.wvi.org/child-participation>

YK:N LAPSEN OIKEUKSIEN YLEISSOPIMUS. A 21.8.1991/60. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu 2018-02-08.] Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060#idp432047680>

LIITE 1: BLOGIKIRJOITUS

”Kerhossa oli kivaa, koska sai kivoja kavereita”

– Mannerheimin Lastensuojeluliiton Kaverikerho Kuopiossa

Olemme kaksi juuri valmistuvaa sosionomiopiskelijaa Pohjois-Savosta. Ohjasimme Kaverikerhoa Rajalan koululla syksyllä 2017 kakkos- ja kolmosluokkalaisille lapsille. Kerhossamme oli kymmenen osallistujaa ja kerhokertoja oli yhteensä kuusi. Jokaisella kerralla mukana oli myös maskottimme Ilo-Nalle.

Jokaisella kerhokerralla oli erilainen teema, esimerkiksi ulkoilu, askartelu tai pelailu. Kerhon lapset saivat itse vaikuttaa kerhossa tehtäviin asioihin. Yksi kerhokerta oli kokonaan lasten itse suunnittelema!

Kaverikerhokertojen teemat olivat tullaan tutuiksi, ulkoillaan, askarrellaan syksyn lehdistä, liikutaan yhdessä, lasten toivekerta ja pikkujoulut. Kerhokerroilla leikimme muun muassa hippaleikkejä kauniissa ulkoilmassa, kokeilimme erilaisia askartelumenetelmiä, pelasimme erilaisia pallopelejä ja leikkejä. Lasten lempikerhokerta oli pikkujoulut, kun koristeltiin yhdessä pipareita ja lopuksi tietenkin herkuteltiin. Kaverikerhossa parasta oli viettää mukavaa aikaa yhdessä, saada uusia kavereita ja pitää hauskaa!

Kaverikerhot ovat Kuopiossa aivan uusi juttu. Oli mahtavaa päästä suunnittelemaan ja toteuttamaan kerhotoimintaa alusta lähtien yhdessä MLL:n työntekijöiden sekä koulun lasten ja henkilökunnan kanssa. Saamamme palautteen mukaan toimintamme oli onnistunutta.

Huoltajien palautetta:

”On ollut hyvällä tuulella lähtiessä, reippaammin kuin kouluun lähtiessä. Kerho on ollut hänelle ns. harrastus/oma juttu.”

”Kertoi ja juteltiin joka keskiviikko mitä oli tehnyt ja miten kiva kerho on!”

Kerholaisten palautetta:

”Se kerta kun sai itse päättää mitä tehdään ja pipareiden koristelu.”

”Kerhossa oli parasta pikkujoulut”

Julia Kettunen ja Linda Nurminen

LIITE 2: PEDAGOGINEN SUUNNITELMA

Pedagoginen ohjaus/Lasten toivekerta**Viidennen kerhokerran suunnittelurunko**

Ohjaajat: Julia Kettunen ja Linda Nurminen	Päiväys: 22.11.
Oppi- ja ohjaustuokion nimi/aihe:	
<ul style="list-style-type: none"> - Lasten toivekerta 	
Tavoitteet	
<ul style="list-style-type: none"> - Tavoitteena on lisätä lasten osallisuutta toteuttamalla heidän ideoitaan - Tuottaa lapsille mielekästä tekemistä heidän mielenkiinnon kohteiden mukaisesti - Kädentaitojen vahvistaminen - Yhdessä leikkiminen ja tekeminen - Hyvä mieli - Osallisuuden vahvistaminen - Kerhon sääntöjen noudattaminen - Kaveritaitojen vahvistaminen 	
Menetelmät	
<ul style="list-style-type: none"> - Leikki - Askartelu - Maskotin käyttö - Kehuminen ja innostaminen 	
Orientointi ja motivointi	
<ul style="list-style-type: none"> - Lasten mielenkiinnon kohteet - Omat lelut (lelupäivä) - Lasten innostaminen mukaan toimintaan - Yhdessä tekeminen - Lapsia autetaan tarvittaessa ja annetaan heille aikaa - Ohjaajien tulee kuunnella lapsia ja kannustaa heitä - Ohjeiden selittäminen selkeästi ja varmistaminen, että kaikki ovat ymmärtäneet ohjeet 	
Tila ja ryhmittely	
<ul style="list-style-type: none"> - Luokkatila - 10 lasta, 2.-3.-luokkalaisia - Reilusti lattiatileä 	
Toiminnan kulku, vaiheet ja ajankäyttö	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Kuulumisten kysely maskotin kanssa, kerhokerran tavoitteet 2. Omien lelujen esittely 3. Leikit omilla leluilla lasten mieltymysten mukaan 4. Maalityöt leivinpaperilla ja kelmulla 5. Jos aikaa jää, pelaamme pelejä lasten toiveiden mukaan tai jatkamme leikkejä leluilla 	

6. Palautteen keruu piirtämällä
7. Lopetus

Toiminnan konkreettinen kuvaus/tilanteen eteneminen käytännössä

1. Kuulumiskierros; kyselemme lapsilta heidän kuulumisiaan maskottia käyttäen
2. Lapsilla on mukanaan omat lelut, jotka he saavat vuorollaan esitellä toisille. Kyselemme tarkentavia kysymyksiä leluista, jotta keskustelua syntyisi mahdollisimman paljon. Esittelemme myös omat lelumme.
3. Lapset saavat leikkiä yhdessä omilla leluillaan ja halutessaan vaihdella leluja leikeissä. Lasten leikieissä laitamme askartelutavarat valmiiksi.
4. Jaamme lapsille leivinpaperit. Paperille lapset saavat kaataa valitsemiaan maaleja aikuisen avustuksella. Maalit sekoitetaan kaatamista ennen yhdessä ja pohditaan värien yhdistelmiä ja muodostumisia, esim. mistä väreistä vihreä muodostuu. Kun maalit on kaadettu, paperin päälle asetetaan kelmu, jota voi halutessaan liikutella yms. Keltu nostetaan pois ja painetaan toiselle puhtaalle paperille. Keltu nostetaan pois paperilta ja tutkitaan yhdessä tuotoksia. Eri tuotoksille voi kokeilla erilaisia asioita, kuten rypistämistä tai taittelua ja tutkia sitten uudestaan. Tuotokset otetaan talteen ja annetaan seuraavalla kerralla lapsille kotiin mukaan.
5. Pelaamme esimerkiksi twisteriä, jota lapset toivoivat, jos aikaa jää maalaustöiden jälkeen. Voimme myös jatkaa leikkejä omilla leluilla, jos lapset niin haluavat.
6. Jaamme lapsille paperit, johon he piirtävät haluamansa kuvan. Piirustuksen valmistuttua he käyvät yksitellen laittamassa kuvansa sinitarralla sellaisen hymiön alle, joka kuvastaa tunnetta kerhokerrasta (iloinen, neutraalia tai surullinen). Samalla toinen ohjaajista kyselee lapselta perusteluita mielipiteestään ohjailevilla kysymyksillä (esim. mikä oli tänään kivaa). Jos aikaa ei jää piirtämiselle, lapset laittavat rastin hymiöiden alle.
7. Lopetamme kerhokerran kiittämällä lapsia osallistumisesta ja sanomalla heipat.

Materiaalit, välineet, tilajärjestelyt, avustavat henkilöt

- Maskotti
- Omat lelut
- Leivinpaperia
- Kelmua
- Maaleja (punainen, keltainen ja sininen)
- Muovilusikoita
- Muoviastiat tai pilttipurkit maaleille
- Muovialustat pöydille
- Paperia (A3)
- Palautehymiöt
- Pieniä papereita
- Kyniä
- Sinitarraa
- Twister tms. peli

Huomioitavaa (eriyttäminen, varasuunnitelma, turvallisuus)

- Maalaustöitä tehdessä olemme lasten tukena koko ajan
- Käytettävät maalit ovat melko nestemäisiä, joten niiden käytössä tulee olla varovainen, jotta vaatteet tai tilat eivät sotkeudu
- Ensiapulaukku on samassa tilassa
- Jos aikaa jää yli, pelaamme pelejä tai piirrämme

TERVETULOA KERHOON!

Mitä?

Askartelua,
liikuntaa, ulkoilua,
pelejä, leikkejä ja
hauskanpitoa.
Toiveet
huomioidaan!

Missä?

Rajalan koululla.
Kokoontuminen
pääovella.
Kerhokerrat
toteutuvat luokissa,
liikuntasalissa ja
ulkona.

Milloin?

Keskiviikkoisin klo
8.30–9.30.
Ensimmäinen
kerhokerta on
syysloman
jälkeisenä
keskiviikkona 25.10.
Kerho jatkuu ke
29.11. saakka.

Tule mukaan saamaan uusia ystäviä ja viettämään aikaa yhdessä!
Mukaan pääsee 10 ilmoittautunutta kakkos- ja kolmosluokkalaista.
Kerhonohjaajina toimivat sosionomiopiskelijat Julia ja Linda.

Ilmoittautumiset ja lisätietoja kerhosta: Krista Sutinen,
krista.sutinen@mll.fi tai p. 050 327 1004. Kerhoon valituille ilmoitetaan
erikseen.

DIPLOMI

on osallistunut
MLL:n
Kaverikerhoon ja
toiminut kivana
kaverina!

Kaverikerho Rajalan koululla

Kerholaisen tietolomake

1. Lapsen tiedot:

Nimi _____ Syntymäaika _____

Osoite _____

2. Huoltajan/ huoltajien tiedot:

Nimi _____

Osoite _____

Puhelinnumero _____

Sähköpostiosoite _____

3. Mikäli huoltajaa ei tavoiteta, kehen voi olla yhteydessä?

Nimi ja puhelinnumero _____

4. Saako lasta tai nuorta kuljettaa vapaaehtoisten tai työntekijöiden toimesta?

Kyllä _____ Ei _____

5. Saako työntekijä tehdä yhteistyötä lapsen tai nuoren kanssa toimivien ammattilaisten kanssa (esim. koulu, päiväkoti, perhetyö, nuorisotyö)?

Kyllä _____ Ei _____

i. Saako lastanne valokuvata kerhossa? Kyllä _____ Ei _____

l. Saako lapsenne esiintyä julkisesti kerhotoimintaan liittyvässä mainonnassa (esitteet, lehtijutut, videot)?

Kyllä _____ Ei _____

8. Kerhonohjaajina toimivat Savonia AMK:n opiskelijat Linda ja Julia. Saako lapsenne esiintyä valokuvissa, joita voidaan käyttää opinnäytetyön raportoinnissa?

Kyllä _____ Ei _____

9. Mihin asioihin toivotte lapsenne kohdalla erityisesti kiinnitettävän huomiota (allergiat, sairaudet, lääkitys, erityisruokavalio jne.)? Onko lapsellasi jokin erityispiirre, joka kerhonohjaajien olisi hyvä tietää?

1. Mitä haluaisitte kysyä tai kertoa kaverikerhon osallistumiseen liittyen?

paikka ja aika

allekirjoitus ja nimenselvennys

tukihenkilötoiminnan koordinaattori

Krista Sutinen

050 327 1004

krista.sutinen@mll.fi

Kerholaisen on tuotava lomake mukaan ensimmäiselle kerhokerralle! 😊

(Mannerheimin Lastensuojeluliiton Järvi-Suomen piiri 2017.)

Hei kaverikerholaisen vanhempi!

Olemme 22-vuotiaita sosionomiopiskelijoita Savonia-ammattikorkeakoulusta Iisalmesta. Opiskelemme viimeistä vuotta ja teemme opinnäytetyötä Mannerheimin Lastensuojeluliitolle. Toteutamme kaverikerhoja syksyn ajan Rajalan koululla 2. ja 3. luokkalaisille.

Tavoitteenamme on tuottaa mielekästä toimintaa lapsille ja vahvistaa heidän kaveritaitojaan. Kerhossamme tavoitteena on saada uusia kavereita sekä pitää hauskaa. Kerhossa vahvistamme lasten osallisuutta siten, että he saavat itse vaikuttaa kerhojen sisältöön. Eli mielekästä tekemistä löytyy varmasti!

Keräämme kerhojen ajan palautetta toiminnasta lapsilta sekä kerhojen lopuksi myös teiltä vanhemmilta. Ilmoitamme palautteen keräämisestä tarkemmin myöhemmin. Palautteen saaminen on tärkeä osa opinnäytetyötämme.

Yhteyshenkilömme on MLL:n Krista Sutinen, johon voitte tarvittaessa ottaa yhteyttä. Puh. 050 327 1004 tai krista.sutinen@mll.fi.

Syksyisin terveisin,

Linda & Julia

Kaverikerho keskiviikkoisin klo 8.30-9.30

25.10.

Tullaan tutuiksi

- Tutustutaan toisiimme
- Keksitään kerholle ja maskotille nimi

1.11.

Ulkoillaan

- Liikutaan lähimaastossa ja tutkitaan syksyistä luontoa
- Ulkopelejä
 - HUOM! Ulkovaatteet!

8.11.

Askartelua syksyn lehdistä

- Askartelua eri menetelmin

15.11.

Liikutaan yhdessä

- Liikuntasalissa erilaisia pelejä ja leikkejä
 - HUOM! Sisäliikuntavaatteet!

22.11.

Toivekerta

- Lasten suunnittelema kerhokerta

29.11.

Pikkujoulut

- Askarrellaan joulukortteja
- Koristellaan pipareita

LIITE 7: KERHOLAISEN PALAUTELOMAKE

1. Minusta oli mukava mennä kerhoon.

Usein ___

Joskus ___

Ei ikinä ___

6. Sain vaikuttaa siihen mitä kerhossa tehtiin.

Usein ___

Joskus ___

En ___

2. Opin kerhossa uutta kaveruudesta ja siitä miten ollaan kaveri.

Kyllä ___

Vähän ___

En ___

7. Tulin hyvin toimeen toisten kerholaisten kanssa.

Usein ___

Joskus ___

En ___

Sain kerhossa uusia kavereita.

Monta ___

Muutamana ___

4.

5. En ___

8. Haluaisin tulla kerhoon uudestaan.

Kyllä ___

En tiedä ___

En ___

Ohjaajat kuuntelivat minua, kun minulla oli asiaa.

Usein ___

Joskus ___

Ei ___

9. Mikä oli kerhossa parasta?

10. Mitä olisit halunnut muuttaa kerhossa?

Ohjaajat auttoivat minua, jos tarvitsin apua.

Usein ___

Joskus ___

Ei ___

LIITE 8: HUOLTAJIEN PALAUTELOMAKE

1. Lähtikö lapsi keskiviikkoaamuisin mielellään kerhoon?

2. Kertoiko lapsi jotain kerhosta/sen tapahtumista? Jos kyllä, niin mitä?

3. Onko lapsi mielestänne kokenut saaneensa uusia kavereita?

4. Onko kerholla ollut mielestänne vaikutusta lapseen? Mitä?

5. Mikä seuraavista kaveritoiminnan muodoista olisi lapsellenne sopivin? Voitte valita useamman vaihtoehdon.

___ kaverikerho

___ kaveriparitoiminta

___ kaverileiritoiminta

6. Haluaisitteko lapsellenne mahdollisuuden olla jatkossakin mukana kaveritoiminnassa?

___ Kyllä

___ En

7. Muuta palautetta ja toiveita
